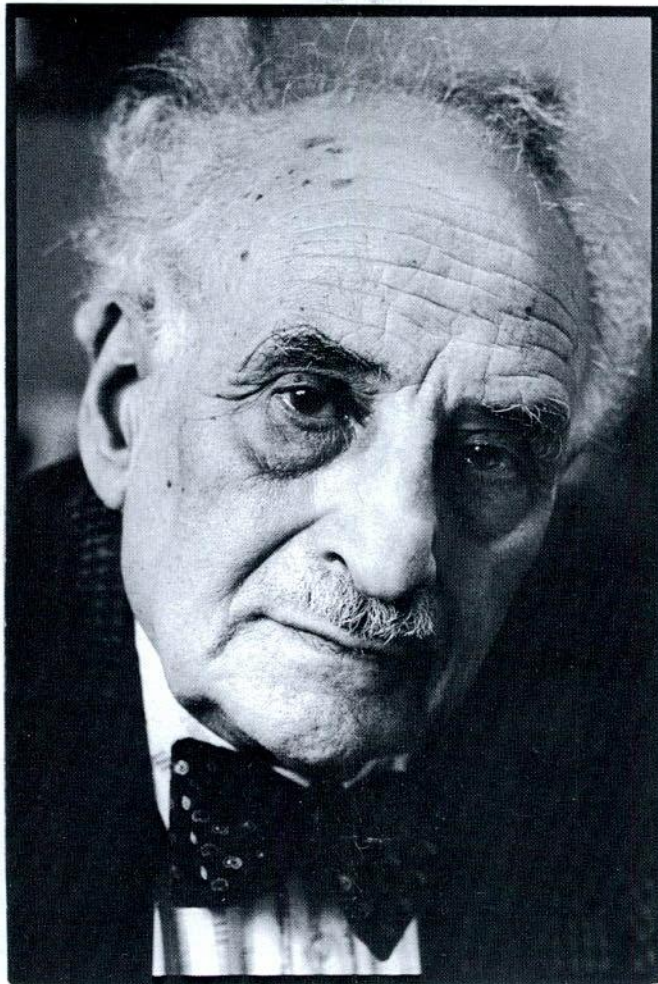

HUMANIST

UITGAVE VAN HET HUMANISTISCH VERBOND. NR. 4 APRIL 1988

LOS NR.: f 2,50

**PROFESSOR FREUDENTHAL
GELEERDE
GLOBETROTTER**

**WAT IS ER MIS TUSSEN MAN EN VROUW?
IBRAHIM SELDAM, KOERD TUSSEN TWEE PARADIJZEN
WAT HEEFT SARTRE JONGEREN NU NOG TE VERTELLEN?
HET HUMANISME IN HET LEVEN VAN CHER TURÈL
DE MAGIE VAN HET ALLEDAAGSE**

HUMANIST

is een maandelijkse uitgave van het Humanistisch Verbond

Redaktie-adres: Postbus 114, 3500 AC Utrecht. Tel.: 030-318145 (sekretariaat: toestel 41). Kantooradres: Oudkerkhof 11, 3512 GH Utrecht

Redaktie: Hes van Huizen (hfdred.), Ingeborg van Teeseling.

Vormgeving: Hes van Huizen, Rik Tazelaar (Studio ID).

Druk: Brouwer Offset bv, Utrecht

Medewerkers: Bert Boelaars, Ingrid Cramer, Rémi van der Elzen, Charles Groenhuysen, Ben Haveman, André Hielkema, Theodor Holman, Emmy Jacobs, Tom Janssen, Lieslot Milker, Albert Nieuwland, Ida Overdeest, Michel Pellanders, Chris Pennarts, Dick van der Peijl, Martin Šimek, Liesbeth Sluiter, Gerdie Snellers, Frits Stoffels, Ronald Sweering, Chiel Verduijn, Sylvia Weve, Martin de Zoete (sekr.)

Redaktiecommissie: Henk Smit (voorzitter), Mettha de Nachtegaal, Hans Martens, Bram Roozendaal

Abonnementen/lidmaatschap: Een jaarabonnement op het maandblad Humanist kost slechts f 25,-. Een kaartje naar de abonnee-administratie is voldoende: Postbus 114, 3500 AC Utrecht.

Leden van het Humanistisch Verbond ontvangen het blad gratis. Als u lid wordt, hoeft u dus geen abonnement te nemen. Lid worden van het HV is eenvoudig. U kunt even bellen: tel. 030-318145. Of u stuurt even een kaartje met uw naam en adres naar Postbus 114, 3500 AC Utrecht.

Voor jongeren tot 27 jaar bedraagt de contributie slechts f 30,- per jaar. Bent u ouder dan 27, maar is uw inkomen onder de f 18.000,- per jaar, dan betaalt u f 45,-. Boven deze inkomensgrens is de minimum-contributie f 65,- per jaar. Als richtlijn kunt u verder uitgaan van een half procent van uw bruto-jaarinkomen.

Als u wilt, kunt u in één keer betalen, maar ook per half jaar of per kwartaal. Verder kunt u uw partner kosteloos als medelid opgeven. Deze betaalt dan dus geen contributie.

Geef het HV uw voordeel van de twijfel en word lid. Bel nog vandaag: 030-318145 voor een informatie pakket.

De advertentietarieven van febr. 1988 zijn van kracht.

IN DIT NUMMER

- 3** Ongewenst meetellen, wie wil dat nou? Over het opschonen van vervuilde kerkbestanden
- 5** Het gaat niet goed met de frontlijnstaten, de landen die Zuid-Afrika omringen. Er is steun nodig
- 6** Hij heeft zowel een wiskunde- als een talenknobbel, (gewoon gezond verstand dus), en reist op z'n 82ste nog de wereld af: Ben Haveman portretteert de geleerde Hans Freudenthal
- 11** „Toen hij vier was ontvluchtte ik zijn huis”. De eerste regel van het gedicht „Zoon” van Martin Veltman
- 12** De HV-vrouwendag ging dit jaar over seksualiteit. Lieslot Milker sprak met Willeke Bezemer. Is het spinnende poesje een tijgerin?
- 15** Rekenschap is vernieuwd, meer bij de tijd. Het nieuwste nummer gaat over religieus humanisme
- 16** Sartre sprak jongeren zeer aan. Maar is dat nog zo? Twee filosofie-docenten vinden van niet
- 18** „Je ziet mensen om je heen wegvallen. Dan ga je nadenken.” Het humanisme in het leven van Cher Turèl
- 20** Bijna iedereen heeft (stiekem?) wel een bijgeloof. Albert Nieuwland bespreekt het boek „De magie van het allerdaagse”
- 22** Ibrahim Seldam is afkomstig uit Irak, maar nog veel meer is hij Koerd. En vluchteling. Op 1 mei zendt HV-tv zijn theatershow uit
- 24** De radio- en televisieprogramma's in de maand april. En het bericht dat de zendtijd eindelijk wordt verdubbeld
- 25** Er was weer Verbondsraadvergadering. Er zijn vele activiteiten in het land. Het HV-Gebeuren dus

(advertentie)

**STICHTING
STEUNFONDS
PRAKTISCH
HUMANISME**

OUDKERKHOF 11, 3512 GH UTRECHT
TELEFOON 030 - 322786
BANK C & E 69.97.13.889

G I R O 6 1 6 8

Schenkt u uw hele nalatenschap aan de Stichting Steunfonds Praktisch Humanisme?

Dan treedt de Stichting automatisch op als uw executeur-testamentair.

Als u de Stichting een deel van uw nalatenschap schenkt, is het verstandig in testament of codicil een executeur-testamentair (bv het Steunfonds) te benoemen. Meer informatie hierover bij: Marga van der Lans 030-322786.

DE OMGEKEERDE WERELD VAN HET SILA-KNIPPERLICHT

Zoals iedereen weet dat de studiefinanciering niet funktioneert, zo is ook iedereen ervan op de hoogte dat het aantal geregistreerde kerkleden niet klopt. Tien miljoen Nederlanders staan bij de gemeenten als lid van een kerk ingeschreven. Maar vier miljoen beschouwen zich ook werkelijk als lid van een kerkgenootschap, zo blijkt uit recent onderzoek van Doorn en Bommelé. De vervuiling van het bestand kerkleden is bijna spreekwoordelijk.

Mensen staan als katholiek te boek, die geen enkele band (meer) met het katholicisme hebben en alleen ooit eens zijn gedoopt. Of ze staan - vaak zonder het te weten - geregistreerd als Nederlands Hervormd, omdat dit kerkgenootschap ervan uitgaat dat gezinsleden van NH-leden ook NH zijn, ongeacht wat ze geloven.

Omdat de overheid haar beleid (mede) op deze cijfers baseert (denk bijv. aan de scholenplanning, de bouw van zieken- en bejaardentehuizen, toewijzing van zendtijd aan levensbeschou-

Als u niet ingeschreven wilt staan, moet u wél reageren

welijke genootschappen) heeft het HV altijd gepleit voor opschoning van de kerkleden-bestanden. Bovendien is het HV een principieel voorstander van de scheiding tussen kerk en staat. Registratie van het lidmaatschap van een kerk of een levensbeschouwelijk genootschap hoort volgens het HV niet tot de taken van de overheid.

Het HV was dan ook zeer verheugd toen het erop leek dat met de automatisering van de gemeentelijke bevolkingsadministraties twee vliegen in één klap konden worden geslagen. De gemeenten zouden niet langer de ledenadministratie voor de kerken voeren. En de kerken zouden hun eigen ledenbestand moeten opbouwen en bijhouden, wat ongetwijfeld moest leiden tot opschoning.

Dat de overheid bereid bleek daarvoor eenmalig 15,5 miljoen gulden aan de kerken te betalen, werd op de koop toe genomen.

Inmiddels weten we dat deze droom niet uitkomt. De scheiding tussen kerk en staat wordt maar ten dele voltrokken. Tussen de gemeenten en de kerken heeft zich de SILA genesteld, de Stichting Interkerkelijke Ledenadministratie. De gemeenten mogen dan geen rechtstreekse bemoeienis met de kerken meer hebben, indirect houden ze die wel. Als een persoon in de gemeentelijke bevolkingsadministratie van het zogenaamde *SILA-knipperlicht* is voorzien, geeft de gemeente mutaties (verhuizing, geboorte, overlijden) aan de SILA door, die deze informatie aan de aangesloten kerken doet toekomen. Niet alleen is de scheiding tussen kerk en staat zo een wassen neus. Door de registratie bij de gemeente van kerkleden (degenen met het SILA-signaal) staan meteen ook de niet-kerkelijken geregistreerd. Dit is in strijd met de grondwettelijke bescherming van de persoonlijke levenssfeer.

Het bijhouden van het SILA-bestand is

echter niet het grootste probleem; dat is het opbouwen ervan. Tien miljoen mensen moeten benaderd worden over zoiets privacy-gevoeligs als hun geloofsovertuiging. Dat moet met de grootst mogelijke waarborgen voor de privacy- en rechtsbescherming van de burgers gebeuren. Maar daarvan is helaas geen sprake.

Het lijkt zo eenvoudig. In de moties van Kohnstamm (D66) is de lijn heel helder uitgezet en de Tweede Kamer heeft die in meerderheid gevolgd. Als verantwoordelijke voor het aanbrengen van het SILA-signaal moet de gemeente de betrokken burgers hiervan in kennis stellen. Deze moeten uitdrukkelijk toestemmen in het aanbrengen van dat signaal. Die burgers geven immers een persoonlijk gegeven uit handen, dat zij ooit aan de overheid (de burgerlijke stand) ter beschikking hebben gesteld. De overheid mag dat aan haar toevertrouwde persoonsgegevens nooit zomaar aan een derde doorgeven. Maar minister van Dijk heeft de maatregelen die Kohnstamm in zijn moties voorstelde als „geldverslindend en te gekompliceerd“ van de hand gewezen. Volgens de minister zou actieve voorlichting voldoende zijn, gekombineerd met een door de kerken te versturen antwoordkaart waarop de betrokkene zijn wil om niet in de SILA te worden opgenomen kenbaar kan maken.

Het lijkt wel de omgekeerde wereld. Uitgaande van de enorme vervuiling van het kerkelijke ledenbestand is het bijna onbehoorlijk van mensen ter verlangen zelf actie te ondernemen om niet in een bestand te worden opgenomen. Het ledenbestand van het Humanistisch Verbond zou ongekende vormen aannemen als wij de niet-kerkelijke helft van de bevolking op dezelfde wijze met antwoordkaarten zouden bestoken, onder het motto: wie niets van zich laten horen, beschouwen wij voortaan als lid... Er zitten meer addertjes onder het gras. In de begroting die de minister bij zijn voorstellen voor de SILA heeft gevoegd, is geen geld uitgetrokken voor de verzending van brieven (over de SILA) en het terugsturen van de antwoordkaarten. Wie niet als SILA-lid ingeschreven wil worden, zal dus zelf een postzegel op zijn of haar antwoordkaart moeten plakken. De ervaring leert dat de animo om te reageren daardoor niet erg wordt bevorderd. (Maar misschien is dat ook de bedoeling?). Het rondbrengen van de brieven zal door vrijwilligers van de kerken gebeuren. Wat heet, privacy-bescherming?

Het onzorgvuldige beleid van nu vloeit rechtstreeks voort uit een onzorgvuldig genomen besluit in een eerder stadium. Bij de invoering van de geautomatiseerde bevolkingsadministratie was sprake van drie categorieën: afnemers, derden en ingeschrevenen. De afnemers waren de overheid en overheidsorganen, evenals instellingen met een duidelijke belang voor de overheid en de individuele burger.

Bij voorbeeld pensioen- en spaarfondsen, instellingen en voorzieningen voor onderwijs, gezondheidszorg en maat-

schappelijke dienstverlening. Zij kregen bijzondere faciliteiten. De tweede categorie bestond uit de ingeschrevenen, om wie het allemaal ging. En er waren de derden, zonder speciale rechten.

Oorspronkelijk werden de kerken beschouwd als gewone derden, dus zonder extra faciliteiten. Het Humanistisch Verbond was daar een voorstander van. Maar ook bij voorbeeld de Raad voor de Persoonsinformatie, waarin o.a. de Consumentenbond is vertegenwoordigd. De minister heeft het advies van

deze raad echter niet overgenomen en in plaats daarvan een nieuwe categorie ingevoerd voor de kerken: de bijzondere derden. Deze categorie heeft dezelfde faciliteiten gekregen als de afnemers. Het verschil is dat het belang daarvan voor de overheid noch voor de individuele burgers aantoonbaar is.

Jan F. Glastra van Loon

(Verscheen eerder in De Leeuwarder Courant, 19-3-1988)

VEEL JONGEREN VERKEREN IN "RELIGIEUS NIEMANDSLAND"

Negen procent van de jongeren voelt zich verwant met het Humanistisch Verbond. Dat is twee keer zoveel als met de organisatie op het andere eind van het levensbeschouwelijk spectrum: Youth for Christ. Daarnaast is het Leger des Heils veel populairder bij de Nederlandse jeugd dan allerlei oosters georiënteerde religieuze bewegingen.

Deze gegevens blijken uit een onderzoek dat drs. Joep de Hart deed onder havo- en vwo-scholieren. Bewegingen als de Bhagwan, antroposofie en Hare Krishna blijken slechts marginale aantallen jongeren te trekken, ontdekte De Hart. De grote publiciteit die veel van deze bewegingen weten te bewerken is dan ook des te opvallender, oordeelde hij.

Globaal genomen zegt zeven procent van de jeugd betrokkenheid te voelen bij een of meerdere oosterse stromingen; zo'n zestien procent voelt zich thuis bij allerlei christelijke bewegingen en zo'n negen procent van de jeugd mag het Humanistisch Verbond tot z'n achterban rekenen.

Tegenover de vrij massale ontkerkelijking van de jeugd, ontwikkelt zich dan ook niet een echt alternatief circuit. Veel meer is er sprake van een „religieus niemandsland“ waar jongeren naar toe gaan na de uittocht uit de kerk. In hun geestelijke bagage zit een veelheid van „ingrediënten“: van de bijbel via het makro-biotisch kookboek tot en met een boekje over Ufologie.

Een kleine minderheid beschouwt zichzelf als niet-religieus of als niet-gelovig en velen hebben interesse in allerlei „alternatieve“ onderwerpen en thema's. Bijna veertig procent zegt dat het zoeken naar een eigen levensbeschouwing een belangrijke plaats in hun leven inneemt. Opvallend is de weerstand van veel jongeren tegen Bhagwan en tegen de Scientology Church. Bij de christelijke bewegingen zijn de Jehova's de gebeten hond. Mormonen, Camous Crusade for Christ, Navigators en de Pinksterbeweging wekken de afkeer op van zeventig procent van de jongeren die deze bewegingen kennen.

(Bron: Amersfoortse Courant, 10-3-'88)

AKTIE VOOR FRONTLIJNSTATEN

Zambia, Tanzania, Mozambique, Zimbabwe, Losotha, Swasiland, Botswana, Angola. Allemaal landen die grenzen aan Zuid-Afrika. In de strijd tegen de Apartheidspolitiek worden deze landen ook wel frontlijnstaten genoemd. Immers, ze liggen in de vuurlinie van het Zuidafrikaanse leger en van de rebelenlegers die door Zuid-Afrika worden gefinancierd, bewapend en getraind. Vooral de laatste tijd neemt dat geweld snel toe, Zuid-Afrika zet alles op alles om haar vuurlanden te destabiliseren. De gevolgen zijn desastreus. Zo vallen in Mozambique dagelijks al een honderdtal doden als gevolg van het geweld. En de tol die de systematische vernietiging van oogsten eist, is niet te overzien.

De laatste tijd verslechtert de economische situatie van deze frontlijnstaten snel. Daarom is grootscheepse steun noodzakelijk met name om hun afhankelijkheid van Zuid-Afrika te verminderen en zo het apartheidregime meer te isoleren.

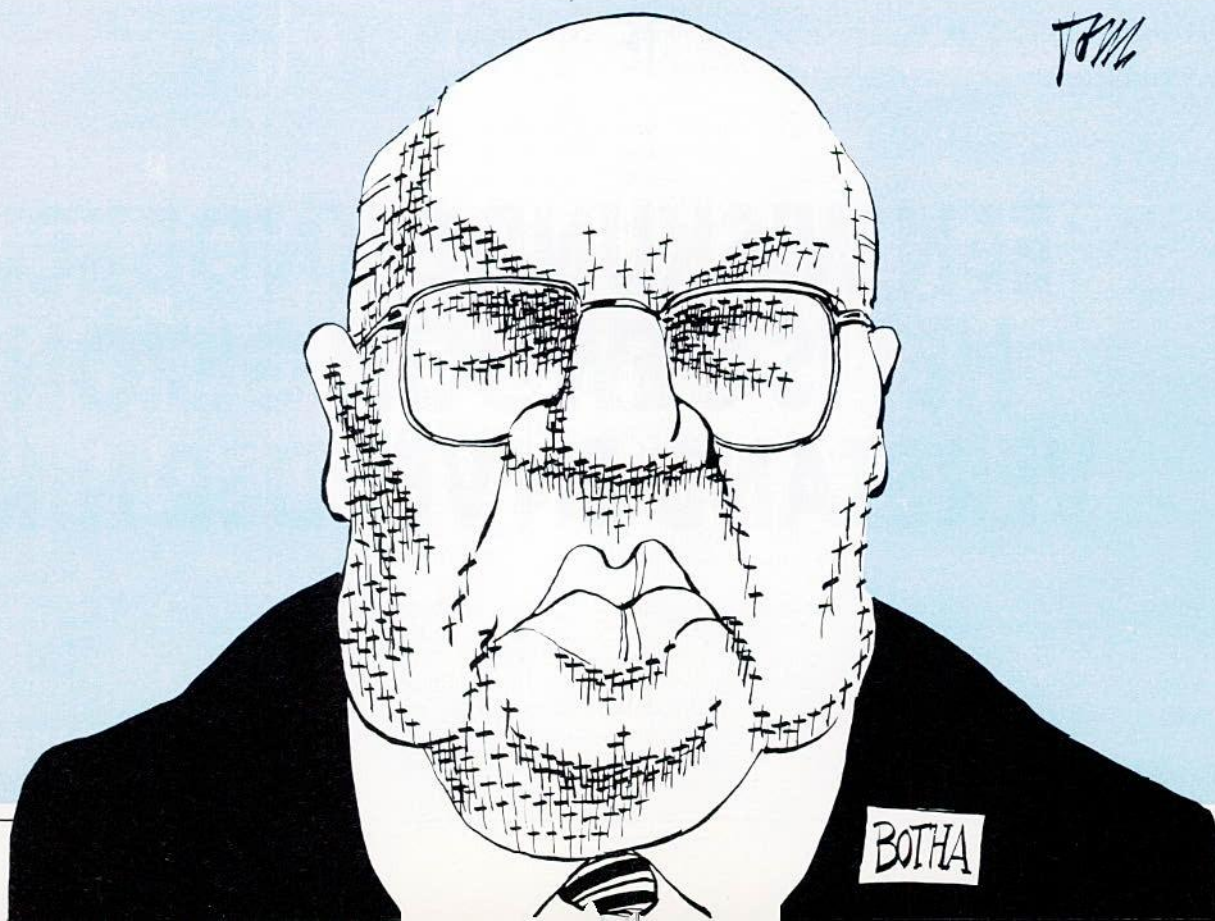
Om dit te bereiken is de stichting Ideële Import gestart met de Frontlijn-actie. Bedoeling is om een grotere markt te creëren voor producten uit de frontlijnstaten. De actie staat in het teken van de Noord-Zuidkampagne die wil bevorderen dat Europa een meer actieve rol gaat spelen in de samenwerking tussen de westerse landen en de derde wereld. Aktievoeren dus tegen het Apartheidregime in Zuid-Afrika, op een manier die voor wel iedereen acceptabel moet zijn in deze zakelijke jaren tachtig: produktpromotie en handelsbevordering ten gunste van de derde wereld.

Het Humanistisch Verbond heeft dan ook van harte ingestemd met deze Frontlijnactie. Op het Landelijk Humanistisch Centrum in Utrecht wordt momenteel onderzocht of zal worden overgeschakeld op Frontlijnkoffie. Ook plaatselijk, in de afdelingen en gemeenschappen van het HV, is het mogelijk om in te haken op deze actie. Een werkmop over de frontlijnstaten is op aanvraag gratis verkrijgbaar. En ook als u meer informatie over de actie wilt kunt u contact opnemen met de Stichting Ideële Import, Herengracht 142, 1015 BW Amsterdam, 020-272566.

STICHTING **IDEËLE IMPORT**
geeft voeding aan solidariteit

Behalve deze Frontlijnactie ondersteunt het Verbond ook de campagne van de samenwerkende anti-apartheidsgroepen die dit voorjaar wordt gevoerd. De campagne, opgezet door de Anti-Apartheidbeweging en het Komitee Zuidelijk Afrika wil de Zuidafrikaanse bevrijdingsstrijd ondersteunen. HV-voorzitter Jan Glastra van Loon schreef de organisatoren dat „de bestrijding van diskriminatie en de bevordering van democratie en een menswaardige wereld essentiële aandachtspunten zijn in de humanistische levens- en wereldbeschouwing. Daarom voelen wij ons verbonden met de onderdrukten, onder andere in Zuid-Afrika.” Hoewel het HV de campagne dus graag ondersteunt, moet daarbij wel worden vermeld dat niet alle gevoerde leuzen door alle HV-leden zullen worden onderschreven. De HV-voorzitter in zijn brief: „...kunnen wij niet voorbijgaan aan het feit dat in onze kring verschillend wordt gedacht over de wijze waarop de beste, concrete acties zouden kunnen worden gevoerd. Niettemin: adhesie voor de campagne als geheel”, zo besluit de brief. (HvH)

„Ik heb de trom geroerd om voor mijn ideeën te werven, in het onderwijs en anderszins. Ja, dat is het“, schreef hij. „ik ben een tamboer geweest, ik heb de trom geroerd om mensen wakker te maken.“ Een radio-toestel kwam zijn huis niet in, van televisie gruwte hij. Vliegtuigen met uren vertraging hebben hem inmiddels opgevoed tot een geduldige oude man. Wat bezielde Hans Freudenthal? Van prozaïst tot vernieuwer van het wiskunde-onderwijs: Ben Haveman sprak met de man die Dostojewski kan ruiken.

PROFESSOR FREUDENTHAL GELEERDE GLOBETROTTER

Als hij ergens in Nederland de weg vraagt, krijgt hij prompt antwoord in het Duits. Geen professor die perfekter dan hij gesneden is uit het beeld dat professoren overtuigend oproepen. Het zware aksent. De vlinderdas. De grijze manen. De wat krakend-slepende stem. Zelfs de associatie met het begrip van de verstrooide professor is niet geheel onterecht, zoals Hans Freudenthal zelf aangaf met een anekdote in zijn boek *Schrijf dat op Hans*: toen hij zich als hoogleraar in Utrecht vestigde, schafte hij zich een hoed aan. Een mooie, dure hoed. Dezelfde dag moest hij naar Amsterdam en liet in elke winkel, in elk café en bij elke kennis zijn hoed liggen of hangen – nagezeten door winkelbedienden, obers en andere vrienden die er op toezagen dat hij weer in het bezit van zijn eigendom kwam. Maar niemand kwam 's avonds in de laatste trein naar Utrecht met de hoed achter de trein aanhollen. Sindsdien gaat professor Freudenthal hoedloos door het bestaan.

„Hoeveel zekerheid ontnemen je de men-

sen niet“, schreef hij, „als ze na de ooeivaar, Sinterklaas en O.L. Heer zelfs niet meer in het bestaan van verstrooide professoren mogen geloven.“

Zijn moedertaal Duits en zijn Nederlands mogen elkaar dan ondanks fonetische lessen hebben „bedorven“; maar in mooi geschreven Nederlands heeft Freudenthal zich, zoals hij dat noemt, „uit de kluisters van het Duits bevrijd“, compleet met ironische toets.

Oudere lezers van het opinieweekblad *De Groene Amsterdammer* herinneren zich zijn naam uit tientallen publikaties over wetenschap en onderwijs. Daarvoor, in 1974 verwierf zijn verzetsroman *Viersprong der grote wegen* de Gorterprijs en van pure opwinding liet de professor toen zijn schrijfmachine op de grond vallen. In het vierde oorlogsjaar was een roman over Silezië via een stroman-student al door een commissie gekomen van nationaal-socialisten die niet gemerkt hadden dat het werk *verjudet* was en het om zijn stijl met 5000 gulden bekroonden. Vreugdetranen,

toen de gezamenlijke boekenuitgevers Freudenthal 44 jaar later begiftigden met de Gouden Ganzeveer vanwege zijn publikaties over wiskunde, logika, geschiedenis, wijsbegeerte en het onderwijs van de wiskunde.

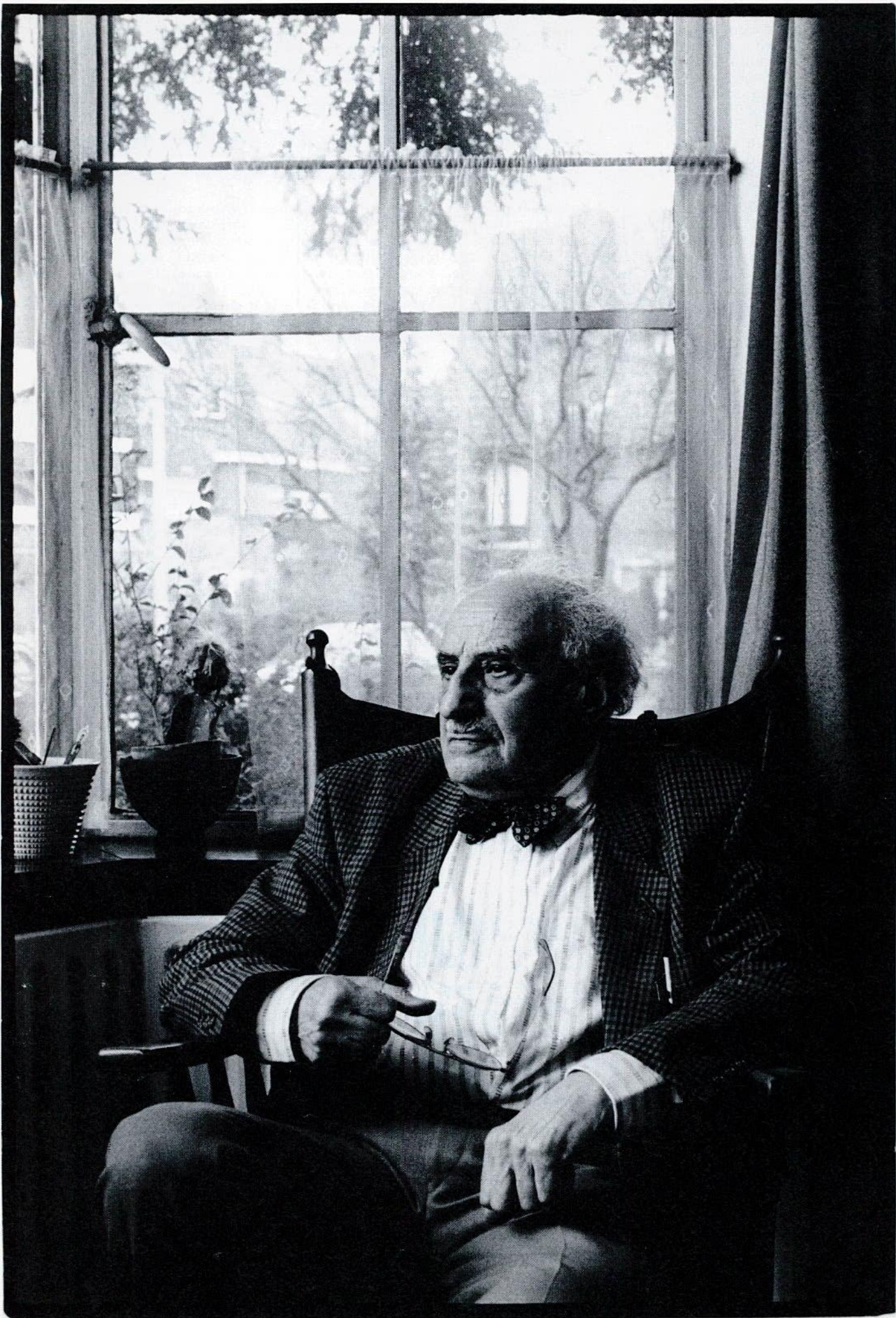
De wiskunde-specialist en topoloog als schrijver.

Op zijn 82-ste nog figureert Freudenthal als onderwijscolumnist in *NRC-Handelsblad*, zich in zijn memoires afvragend of dit op zijn leeftijd eigenlijk nog wel kán: „Hoe ernstig is je ouderdomskwaal?“

Geen wiskundige die zo'n verzuchting tegen hem zal gebruiken als het gaat om Freudenthals intense afkeer van de *New Math*. Of wanneer hij voorziet dat wiskunde als apart vak in het jaar 2010 zal zijn verdwenen, ondanks de invoering van *Wiskobas*, *Wiskivon* en hoe al die fraaie leerplannen ook mogen heten. De Grand Old Man als Onbetwiste Autoriteit en wiskundige van wereldformaat nog steeds graag geziene deelnemer aan internationale kongressen.

EEN WISKUNDE-KNOBBEL? HET IS GEWOON GEZOND VERSTAND EN VERDER NIKS

Door Ben Haveman

Net uit Duitsland terug en met Pasen weer een weekje naar Rome. In zijn Utrechtse huis, waar meubelen uit de jaren vijftig en zakelijke TL-verlichting opvallen, ligt zijn recente reis naar China nog vers in het geheugen. „De mensen zijn daar ongeloóflijk open“, zegt hij koffie inschenkend. „Voorals je ze met andere Aziaten vergelijkt.“ Freudenthal heeft zich dan ook wild geërgerd aan Adriaan van Dis, die met zijn boekje *Barbaar in China* tot andere bevindingen kwam. „Die man“, brengt hij hoofdschuddend uit, „is ergens aan de grens bij Pakistan of zo geweest, tussen etnische groepen die helemaal geen Chinees spreken. Dat zijn barbaren ongeveer. De echte Han-Chinezen, *Han* betekent mens, heeft hij niet leren kennen.“

Is het een belachelijke veronderstelling dat een emeritaat-hoogleraar met vijf eredoctoraten, die behalve met een wiskunde-knobbel, begiftigd is met een talenknoebel – los van de moderne talen verdiepte hij zich in Latijn, Grieks, Russisch, Hebreeuws, Akkadisch (spijkerschrift), Slavische, Romaanse en Scandinavische talen – en een aan de taal der logica verwante symbolentaal bedacht om met een mogelijk buitenaardse intelligentie te communiceren (LINCOS, genaamd) – van zijn bezoek aan China is teruggekeerd met enig inzicht in de Chinese karaktertekens?

Geamuseerde blik. Want veel meer dan het kenteken van de stad Shanghai op auto-nummerborden is niet beklijfd, hij had het razend druk met het geven van lezingen over wiskunde-onderwijs. Dat vak houdt hem in een bijna magnetische greep, ofschoon Freudenthal alweer ruim elf jaar geleden met emeritaat ging. Vrijwel dagelijks zien vakgenoten de rijzige gestalte nog „zijn“ instituut te Utrecht binnenstappen om er te brainstormen met mensen die half zo oud zijn als hijzelf. Hij vertaalt artikelen, op kritisch-indringende toon bijpassende annotaties verschaffend. En op zijn studeerkamer zuchten schappen onder grote stapels nog niet gepubliceerd materiaal.

Toch is het een misvatting mijnerzijds te denken dat een representant van de hogere wiskunde in konversatie met een volslagen leek al gauw door stijgende irritatie zal worden besprongen. Wel wordt professorale welwillendheid gedemonstreerd door een rappend zuchten en kreunen, dat aan menig antwoord vooraf gaat onder escortes van „klinkend metaal en luidend schel“ – om maar eens een door Freudenthal graag gehanteerd, nieuwtestamenteisch vers uit 1 Corinthe 13 te citeren.

In hoeverre is iemand zonder wiskunde-knobbel intelligent?

„Aaaaach wiskunde-knobbel, ik weet niet of zoiets wel bestaat! Er zit ook veel gewoonte in. Ik kom geen mensen tegen van wie ik zeg: die heeft geen wiskundige aanleg. Hoe moet ik dat vaststellen, huh? Moet ik hem of haar een som opgeven? Het is gewoon gezond verstand en verder niks, dus niet volgens je emoties

Ik heb eens een keer iemand van de club Mensa ontmoet, mensen die zichzelf hoogbegaafd noemen. Nou, ik heb zelden zo'n domme man leren kennen als hij

handelen. Jaren geleden heb ik thuis een eenvoudig Utrechts meisje wiskunde-onderwijs gegeven. Op de lagere school hadden ze haar gezegd dat er misschien wel geen voortgezet onderwijs in zat. Maar ik heb haar zoveel wiskunde kunnen bijbrengen, dat ze beroepsonderwijs heeft gevolgd. Ik moest haar gewoon een beetje prikkelen, huh.“

Het gaat hem aan zijn hart dat leerlingen met een MAVO of LBO-diploma op zak een soort wiskunde is bijgebracht, dat voor diens verdere ontwikkeling „volkomen waardeloos“ is. Zo'n uitspraak, opper ik, doet een beetje denken aan de beroemde dijkbouwer die Nederland, alle miljarden verslindende waterbouwkundige hoogstandjes ten spijt, de komende eeuw onherroepelijk door het stijgende waterpeil ziet ondergelopen. Maar zo somber is het toekomst-perspektief voor wiskunde-onderwijs ook weer niet: de nieuwe ontwikkeling voor de *onderbouw* werkt immers toe naar een integratie met andere vakken. „Je kunt ook onderwijs in de moedertaal het best integreren met alle mogelijk andere dingen. Dan doe je ook minder aan zinsontleding en dergelijke zaken.“

In wiskunde, is uw stelling, bestaat zoiets als schoonheid. Is die schoonheid te vergelijken met die van muziek?

„Dat kun je wel zeggen. Wat de abstraktheid aangaat, bedoel ik. Ik ben trouwens niet erg muzikaal. Mijn muzikaliteit bestaat er uit dat ik graag zing. Schubert, volksmuziek.“ Zijn vier kinderen, opgevoed in de traditie van wandelen en botaniseren, kozen overigens voor andere studierichtingen: geologie, natuurkunde en rechten.

Een kleindochter, („ze kan heel geestig zijn maar ze heeft van meet af aan niks anders gedaan dan voetballen“) opteede voor sportlerares. Hij stelt het vast met dezelfde glimlach die om zijn mondhoeken verschijnt zodra we spreken over mogelijke *erfelijkheid* van intelligentie: er bestaan immers nauwelijks methodieken om overerving te onderzoeken?

Wat zegt u een I.Q. van 160?

„Geen notie. Nooit gemeten en geen belangstelling voor. Dat wil zeggen: ik heb eens een keer iemand van de club Mensa ontmoet, mensen die zichzelf hoogbegaafd noemen. Nou, ik heb zelden zo'n domme man leren kennen als hij. De psychotechnicus Van Lennep heeft eens tien goeie studenten en tien probleemstudenten getoetst. Wat

bleek? Die hadden allemaal hetzelfde I.Q., variërend van 125 tot 135. Zeven van die goeie studenten zijn inmiddels hoogleraren in wiskunde geworden. Dus ik weet niet of een I.Q. iets zegt.“

Als u opnieuw ter wereld kwam en u moest kiezen tussen wiskundig inzicht en gevoel voor humor, welke keuze maakt u dan?

„Ach, gevoel voor humor heb ik ook, dat is waar. Moeilijk. Als ik ergens voor moest kiezen dan zou het zijn dat ik in mijn leven niet zo ziek zou zijn geweest. Astma. Dat heeft geleid tot een emfyseem van de long.“

In uw boek tobt u met de vraag hoe u op anderen overkomt. Iedere volzin die u schrijft wordt „gewikt, gewogen en gewenteld tot het summum van spontantiteit is bereikt. Het moet erop lijken of al wat ik schrijf me net te binnen is geschoten. Het nadeel van deze procedure is dat ik nooit tot de diepe denkers zal worden gerekend (met de „reservatio mentalis“ dat je misschien toch in die groep van diepe denkers terecht komt die het zo gemakkelijk afgaat“.) Hoe ijdel bent u?

Ontwijkend: „Wie is niet ijdel, huh. Kijk, op deze leeftijd ben je dat niet meer zo. Dat wen je langzamerhand af. Of ik op andere mensen ijdel overkom, dat weet ik niet.“

U kunt uit de geschriften van overledenen hun stem horen opklinken, u kunt ze ruiken.

„Ja, bij Dostojewski noem ik de reuk vooral. Een vieze stank. Die geur deed met denken aan een persoon met wie ik veel gewerkt heb en die man stonk naar zweet of uit z'n mond of zoiets. Ik ga niet vertellen wie dat was, al is hij dood. Sja, hoe ruikt Dostojewskji... iemand die vuil is, dat blijkt uit z'n vele oeuvre huh.“

Eens per week komt de werkster. Twee keer per week de kookster. Sinds het overlijden van zijn vrouw, twee jaar geleden, stopt de geleerde een maaltijd in de magnetron en gebruikt die geheel alleen, tenzij geïnviteerd door een dochter of zoon. Gezelschap mist hij nauwelijks, behalve wanneer de dag begint. „In je eentje ontbijten is wel vervelend“. Met zijn vrouw heeft hij overigens niet de hele dag, „je kunt misschien zeggen betrekkelijk weinig“ gepraat. Zij had zo haar eigen werk; Duits gestudeerd, later het Jenaplan in Nederland geïntroduceerd. „... Niet dat we langs elkaar

heen leefden, want als de één de krant las, dan sprak je daar met de ander over, huh".

In zijn boek koketteert Freudenthal met zijn neiging om „intense burgerlijkheid met een aura van excentriciteit te omgeven." Als student kleepte hij zich „*jugendbewegerisch*", ging later nooit met zijn vrouw gearmd en droeg evenmin een trouwring. Achteraf ziet hij die excentriciteit onder meer in zijn onvermoed ijveren voor studieloon, waar hij samen met de sterrenkundige Minnaert politici als Den Uyl als kritikus op zijn pad vond, die het idee van de hoogleraren aanvankelijk als volslagen gek kwalificeerde. „Den Uyl vond het beter dat de arbeider zelf zoveel verdiende, dat hij zelf de studie van zijn zoon zou kunnen bekostigen."

„Ja, en onze kinderen zeiden *jij* tegen ons, dat was voor die tijd tamelijk ongebruikelijk, dat heb ik gewoon uit Duitsland meegebracht. Onze kinderen zijn vrij opgevoed, er kwam weinig discipline aan te pas. Het verbaasde mij omgekeerd dat sommigen van mijn kinderen de hunne met veel meer discipline hebben opgevoed."

„Studenten heb ik nooit getutoeerd, dat deden praktisch al m'n collega's wel. Ik heb alleen maar op basis van gelijkwaardigheid getutoeerd. Elkaar bij de voornaam noemen vind ik verschrikkelijk vervelend."

En de burgerlijkheid? „Laten we zeggen dat ik vrij ouderwets was in de zin dat het lang geduurd heeft voordat ik een radio had. Voor de oorlog heb ik wel eens de Bonte Dinsdagavondtrein van de AVRO gehoord en dat vond ik zo verschrikkelijk dat ik zei: nooit van m'n leven dat ik een radio aanschaf. Totdat mijn vrouw er toch één kocht toen heel Nederland al lang een toestel in huis had".

Televisie idem dito. De zwart-wit-aftanker van zijn dochter gaat hooguit aan voor het journaal. Of wanneer er een oude film met Marlene Dietrich staat geprogrammeerd. *Shoah* vervulde hem met weerszin, daar zou hij uit zich zelf nooit naar kijken. Wel kan hij op zijn hotelkamer in Boston of New York urenlang politieke praatprogramma's volgen. En *Het Capitool* dan?

„Nou, ja daarin worden deskundigen geïnterviewd. In Amerika zit er geen Maartje van Weegen bij. Dat is wat ik hier zo mis, huh, dat informele. Gewoon in een kring zitten en praten, dat vind ik juist zo leuk."

Het linkerbeen schraapt ongedurig over het tapijt.

„Ik lees en doe andere dingen enzo-voort, huh. Wandelen ook. Dan loop ik hier een rondje door de buurt, langs het kanaal enzo."

Zijn vader was voorzanger en godsdienstleraar van de kleine joodse gemeente in Luckenwalde, vijftig kilometer van Berlijn. Om zijn studie te bekostigen moest Hans Freudenthal privélessen geven. Al op elfjarige leeftijd gaf hij bijles aan een uiterst dom middenstandszoontje - kolen- of groentehande-

laar, dat is hij vergeten - tegen betaling in natura. Zelf kon hij slecht tegen zijn verlies bij het schaken. Als twaalfjarige was hij aan differentiaal- en integraalrekening toe. Kon vrijmoedig meepraten over Thora, Talmoed, middeleeuwse Hebreeuwse filosofen, architectuur en krijgswetenschap, totdat hij aan de universiteit te Berlijn ontdekte niet het enige jonge wiskundegenie op de wereld te zijn.

Drie jaar voor de Hitlers *Machtsübernahme* haalde de Amsterdamse hoogleraar L. Brouwer hem over om zich als konservator en assistent te verbinden

aan de Universiteit van Amsterdam. Dezelfde Brouwer zette later studenten aan tot het tekenen van de loyaliteitsverklaring jegens de nazi's. Dáarvoor werd de de man na de oorlog geschorst en zwaar berispt. „En hoewel hij fout geweest is, had hij nog zoveel relaties dat hij het klaargespeeld heeft om mij weg te werken."

In 1946 verruilde Freudenthal Amsterdam voor een hoogleraarsstoel aan de Rijksuniversiteit in Utrecht. Hij zou die dertig jaar lang bezetten. Bovendien was hij er rektormagnifikus en manifesteerde zich daarnaast als geschiedkundige, filosoof, onderwijskundige, lite-

Prof. dr. Freudenthal: hoogleraar, geschiedkundige, filosoof, onderwijskundige, literator en journalist

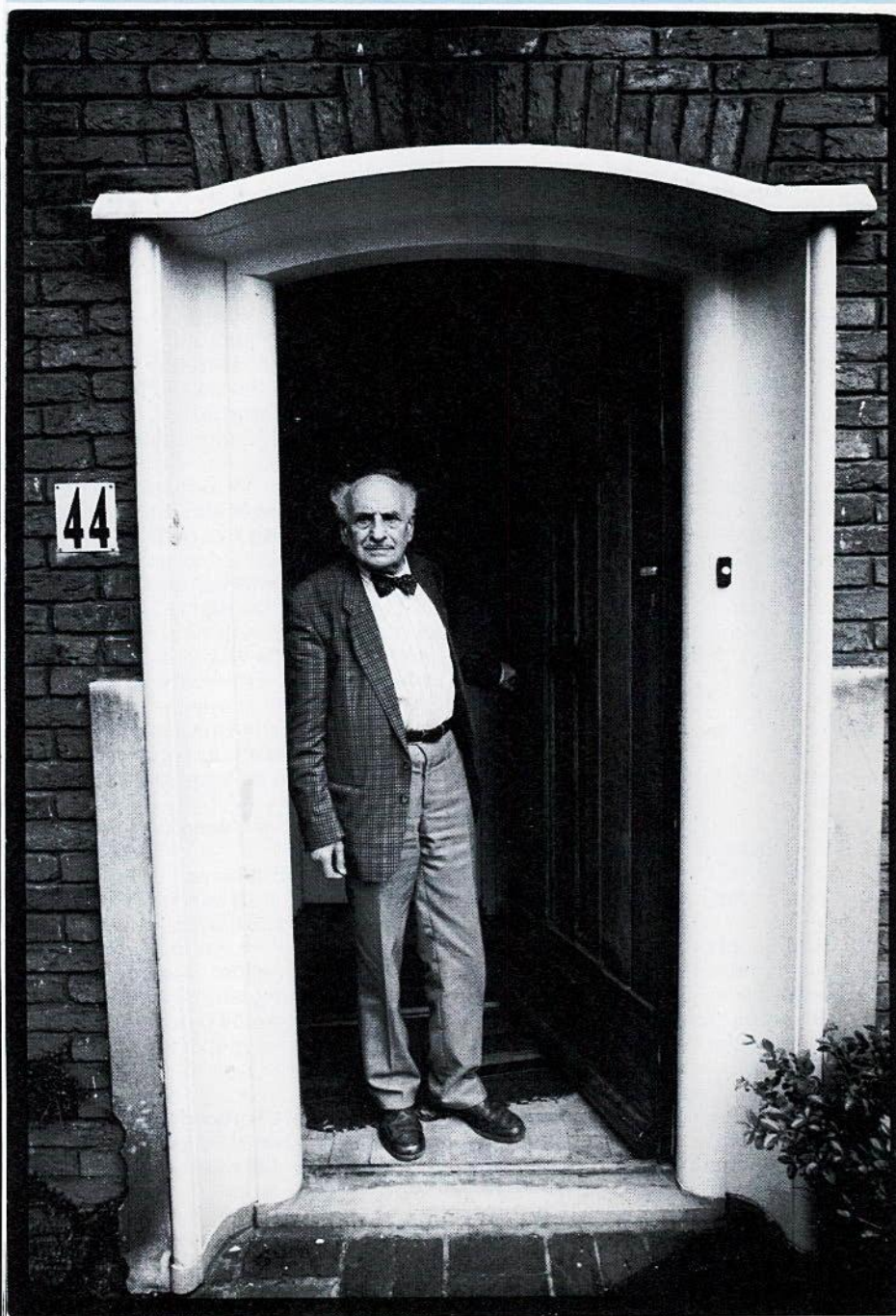

Foto: Chris Pennarts

rator en journalist.

Door zijn huwelijk met een „arische“ Nederlandse was Freudenthal ontkomen aan de lange arm van de Gestapo. Wel zat hij in '42 zes weken gevangen, omdat de J van jood niet in zijn Ausweis gestempeld bleek. In de zomer van '44 tewerkgesteld in Havelte. Ontsnapte, dook onder, rolde erdoor. Als hij toen zijn herinneringen niet had opgeschreven in briefvorm zou hij nu niets meer over die zes weken weten, bijvoorbeeld. „Je stompt dermate af, het is achteraf voor mij net een droom. Als ze nu over de Twee van Breda spreken dan zeg ik: de mensen die erover praten, zouden zelf eens zes weken in de gevangenis moeten zitten... Natuurlijk moeten ze die lui vrijlaten. Ik vind het een idiote geschiedenis.“

Natuurlijk kan hij zich voorstellen dat vrijlating voor heel veel overlevenden van concentratiekampen de aanwakking van een slepend syndroom betekent. „Maar voor angstdromen hoeft je niet in een concentratiekamp gezeten te hebben. Die kun je toch van alles krijgen?“

De drang om zich in Israël te vestigen („zeker niet met al je nazaten in Europa“) heeft hij nooit gevoeld. Wel voelt Freudenthal, gevraagd naar jeugdherinneringen die vaak terugkomen, zich aangetrokken door zijn geboorteplaats, die tegenwoordig in de DDR ligt. Vergeld van een zoon en kleinzoon zal hij er misschien nog dit jaar de dominee bezoeken die doende is de geschiedenis van de joden in het stadje uit te zoeken. „Herinneringen?“, mompelt hij gewuivend, „Ach, het is vooral de gehechtheid die naar boven komt huh“.

*In prevel mijn gedachte als kuch
Zo gaat zij wankel weg
en keert nog eer ik 't haar ontzeg
als witte boot terug.*

*Die vraagt, dat ik nog dieper dreg
onder mijn houten brug,
opdat mijn spiegelbeeltenis stug
siere haar smalle scheg*

(uit: „Schrijf dat op Hans, knipsels uit een leven“)

In uw bewaarzucht bent u nogal gedetailleerd.

„Ja, ik kan moeilijk iets weggooien. In de huiskamer valt het nogal mee, maar u moet niet boven komen. Alle jaargangen van De Groene heb ik bewaard, totdat ik mijn abonnement heb opgezegd. Toen ik besepte dat ik er niet meer naar keek, zijn ze afgehaald met oud papier. Ik weet niet waarom ik dingen bewaar. Als u het had over excentriciteit: ik ben altijd verschrikkelijk zuinig geweest, huh? Verschrikkelijk zuinig, dat is ook zo'n trek van me. Pas de laatste jaren ben ik wat meer geld gaan uitgeven. Nee, zuinigheid was niet zo nodig met een hoogleraarssalaris. Maar kijk eens, in je jeugd was het natuurlijk noodzaak. Ik heb zelf m'n studie moeten betalen.“

Wat betekent vriendschap voor u?

Ik ben niet bang voor de dood. Ik ben wel bang niets meer te kunnen doen met m'n hersens

„Wat noem je vriendschap? Ik zou zeggen: nee, heb ik niet, vrienden. Kijk eens: je bent bevriend met de jonge mensen van het insituut. Maar ik heb praktisch nooit mensen bij mij thuis gehad, behalve familie. Ook niet toen mijn vrouw nog leefde.“

Kurt Schwitters, maar natuurlijk: die zou hij bijna vergeten. Er hangen nog door Schwitters gemaakte portretten aan de muur van Freudenthals overleden vrouw en van zijn oudste zoon. Zwigjend staat de professor even later voor de groepsfoto van zijn dierbaren. „Dat is het mooiste wat ik heb bereikt“. Als ik informeer wat hem in zijn leven heeft bezielde – de vraag waar hij in zijn „autobiografie“ geen antwoord op wilde geven – zegt hij mijmerend: „Ach wat weet je van jezelf? Dan moet je tot een analyse van jezelf overgaan. En dat wijs ik juist van de hand.“

Wat wilt u voor uw dood nog doen?

„Dat is een probleem. Ik word nog steeds geciteerd uit een werk van 1973, terwijl mijn mening over veel onderdelen inmiddels is veranderd. Ik moet dus eigenlijk nog een groter werk schrijven om mijn tegenwoordige standpunten goed uit te leggen. Ik ben alvast begonnen, maar je weet niet of je het nog kunt afmaken, huh?“

Als u uw laatste levensdagen verplicht moest doorbrengen in gezelschap van drie boeken, welke zouden dat dan zijn?

„Nou, dat zou een beetje vervelend zijn, vind ik. Ik kan alleen maar zeggen wat ik steeds weer herlees. Een stuk uit Galdames Epos, bijvoorbeeld, dat is Oud-Babylonisch: een held die onsterfelijk-

heid probeert te zoeken door naar een bepaalde bron te gaan. En dan komt het lied van de schenkster die hem zegt: *wees toch tevreden met wat je hebt*. Wat is er voor de mens weggelegd?“ Van de Ilias, Francis Villon, Goethe, Shakespeare tot de Franse gedichten van Rilke, maar geen Nederlands werk, nee.

„Toen ik in Nederland kwam heb ik zowat de hele Nederlandse literatuur gelezen, maar die heeft me zo weinig gegeven dat ik er niet mee ben doorgaan. Van de eigentijdse literatuur lees ik praktisch alleen de Amerikaanse; Saul Bellow en Bernard Malamud. Malamud is natuurlijk te vroeg overleden om de Nobelprijs te krijgen.“

„Op het ogenblik ben ik nog vrij actief. Ik zou in elk geval geen vegeterend en hulpeloos leven willen leiden. Als een hoogbejaarde die waarschijnlijk zelf niet meer een lepel aan de mond kan brengen. Maar ik ben helemaal niet bang om te lijden. Wat heb ik met mijn astma niet geleden? Pijnen die kunnen je steunen. Je weet niet hoe je dood gaat, maar... ik ben niet bang voor de dood. Ik ben wel bang niets meer te kunnen doen met m'n hersens.“

Hij zegt het schijnbaar onbewogen. Bijna zakelijk, als iemand die even een bestelling aan de bakker doorgeeft. „Als“, zegt hij moeizaam overeind komend, „als die hele Hitler-geschiedenis er niet was geweest, dan had ik zeker in Duitsland carrière gemaakt.“

Voor het eerst meen ik in het nasale stemgeluid een zweem van spijt te bespeuren.

Ben Haveman

ZOON

Toen hij vier was ontvluchtte ik zijn huis.
Ik zie zijn moeder nog achter de ramen.
Met hem en met zijn broer. Momentopname
van een afreis die soms op de beeldbuis

van mijn herinnering in een langzame
flash-back verschijnt. Onwezenlijk. Verguis
ik ooit dat shot: hoe ik als per abuis
doodbedwaard wegfiets van mijn erfgenamen?

Twintig jaar later komt hij op bezoek.
Hij lacht. Hij weet niet dat ik hem bespied,
(bespeur ik in zijn blik mijn diskrediet?)
hoe hij gebaart, zich kleedt, zijn spijkerbroek.

Dan gaat hij weer, start luid zijn heiligdom:
zijn zware yamaha, mijn afkooptom.

Martin Veltman

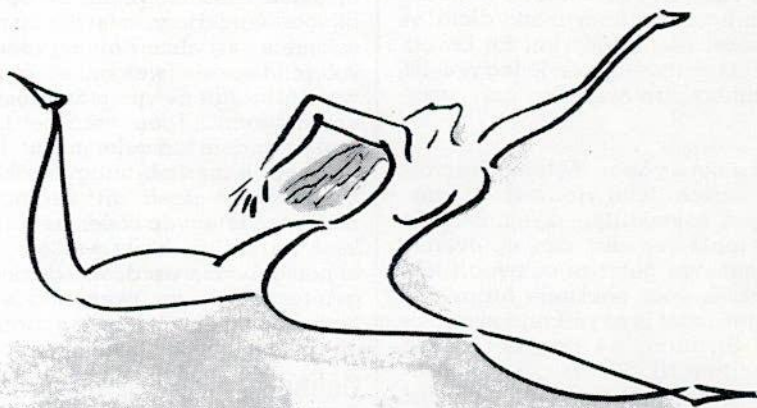
Uit: „De zaken en de dood”, de eerste gedichtenbundel van Martin Veltman. Uitgeverij Polak en Van Genneep, Amsterdam

HV acht ongevroagde en verplichte aids-tests ethisch onaanvaardbaar

Het Humanistisch Verbond is verontrust over het verschijnsel van aidstests die tegen de wil of buiten medeweten van patiënten in ziekenhuizen worden afgenomen. Het verplicht stellen van aids-tests wijst het HV af. Alleen in geval van zwangerschap kan het HV tests aanbevelen. Maar ook dan moet er mee rekening worden gehouden dat de uitslag vals kan zijn. In alle andere gevallen acht het Verbond het ongevroagd of verplicht stellen van aidstests ethisch onaanvaardbaar.

Naar aanleiding van berichten over aids-tests op operatiepatiënten, vraagt het HV de regering deze gang van zaken te veroordelen. De patiënt moet altijd toestemming geven om bepaalde medische tests of behandelingen te ondergaan. Het is in strijd met het zelfbeschikkingsrecht dat mensen onwetend worden gehouden van de handelingen die een arts op hun lichaam zou willen uitvoeren. En dat geldt ook als men ongevroagd het resultaat van een dergelijke tests krijgt meegedeeld. Een ongunstige testuitslag veroorzaakt bijna altijd grote geestelijke problemen, terwijl medisch geen therapie kan worden geboden. Het staat ook nog helemaal niet vast dat men dan ook werkelijk aids zal krijgen. Zo'n testuitslag kan de betrokkene wel onnodig in grote economische (verzekeringen, werk), maatschappelijke (sociale kontakten) en medische (behandeling bij ziekte) moeilijkheden brengen. Daarom wijst het HV zowel ongevroagde als verplichte aids-tests onvoorwaardelijk af.

IN DE OVERTUIGING DAT HET GELUK
ZICH TUSSEN HEMEL EN AARDE BEVINDT
WIL IEDER JONG MEISJE STEWARDESS
OF TENMINSTE BALLERINA WORDEN

Anne

VROUWEN OVER SEKSUALITEIT

Door Lieselot Milker

VRIJEN? ZET DAN EERST DIE TELEVISIE MAAR EENS UIT

Wat heeft sport op televisie op seks te maken? Niets. En juist dat maakt het zo moeilijk. „Kijk, het gaat vaak zo”, zegt Willeke Bezemer. „Hij zit de hele avond voor de tv (vraag maar eens aan de gemiddelde vrouw in Nederland hoeveel sportprogramma's er worden uitgezonden, vooral op de Duitse tv; dat is helemaal vreselijk). Of hij zit de hele avond in het schuurtje te knutselen. Tegen bedtijd komt hij binnen of gaat de tv uit. En dan? Voor het slapen gezellig vrijen. Maar zij vindt dat helemaal niet gezellig! Toch houdt ze haar mond dicht; ze wil de sfeer niet bederven. En bovendien, het is zo moeilijk uit te leggen. Hij doet immers trouwhartig aan voor-spel?”

Dagelijks ziet en hoort Willeke Bezemer (41) hoe verschillend vrouwen en mannen tegen seksualiteit aankijken. En welke problemen dat kan opleveren. Als psychologe heeft ze al twaalf jaar een praktijk voor seksuele hulpverlening. Daarnaast is ze verbonden aan de Rutgers Stichting en aan het onderzoeksinstituut NISSO.

Hoe we seks bekijken en bedrijven, wordt vooral bepaald door opvoeding en cultuur. Denk maar aan de woorden die gehanteerd worden voor het „mannelijke” (assertief, dominant, eerzuchtig, individualistisch) en het „vrouwelijke” (lief, warm, begripvol, tegemoetkomend).

Willeke Bezemer: „Vrouwen zijn in seksueel opzicht liefdegericht; mannen prestatiegericht. In feite heb je dan de poppen al aan het dansen: twee mensen zijn met hetzelfde bezig, terwijl ze er allebei iets anders van verwachten. Het is moeilijk om te bepalen wat nou precies is aangeleerd en wat aangeboren.

En het is misschien nog moeilijker om je los te maken van die opvoeding. Je wordt er voortdurend mee gekonfronteerd.”

Ze noemt een voorbeeld van de „opvoeding” van vrouwen door de maatschappij: „ongeveer een jaar geleden werd ik gebeld door een journaliste van Libelle. Ik lever wel vaak „deskundig commentaar” als het gaat om een onderwerp uit mijn vakgebied. Dit keer ging het om vrouwen die hun man voor langere tijd moesten missen. Omdat hij op zee zat bijvoorbeeld. Hoe moest het nu met hun seksuele gevoelens? Alvast vooruit filosoferend aan de telefoon, zei ik: „Het zal wel uitdraaien op masturberen en vreemdgaan”. Toen werd het heel stil aan de andere kant: dat mocht dus niet. Waarop ik me heb teruggetrokken als commentator voor dit verhaal. Drie maanden later verscheen het artikel. Ik keek natuurlijk direct welke oplossing er nou geboden werd. Wat denk je? Alle geïnterviewde vrouwen hadden daar hetzelfde op gevonden: ze spaarden het op tot hun man weer terug was.”

Dubbele moraal en misverstanden

Wat mannen – desnoods oogluikend – wordt toegestaan, is voor vrouwen nog taboe. De vrouw met een echtgenoot op zee spaart haar lusten op; de man wiens vrouw zwanger is, mag eigenlijk best eens buiten de deur vrijen: „Het is ook wel moeilijk voor hem.”

Het begint al vroeg. Jongetjes mogen naar hartelust hun eigen lichaam verkennen. Willeke Bezemer: „Je ziet jongetjes met hun piemel spelen alsof het een stuk elastiek is. Als meisjes op diezelfde intensieve manier met hun geslachtsdeel spelen, reageren we al gauw met „moet dat nou?” Worden ze

Vraag uit de zaal: „Is het aantal vrouwen dat masturbeert niet veel groter dan het aantal dat dat durft toe te geven?” Er is maar één manier om dat na te gaan, konkludeert één van de forumleden achter de tafel: „Iedereen die masturbeert, staat nú op.” Stilte. Dan: geroezemoes, gelach. En langzaam verheft de zaal zich; zeker 120 van de 150 aanwezigen vrouwen staan. Dat hadden ze vast niet gedacht, toen ze vanmorgen op weg gingen naar Utrecht om daar de achtste jaarlijkse vrouwendag bij te wonen in het Landelijk Humanistisch Centrum in Utrecht. Het is een inspirerend soort onderling vertrouwen dat deze dag kenmerkt. Taboes verdwijnen als sneeuw voor de zon: „Oké, we masturberen. Maar hoe lang? Zelf ben ik 38, maar ik heb het pas drie jaar geleden ontdekt.” „Vrouwensie op seksualiteit”, een thema waarover nog dagen doorgepraat had kunnen worden. Lieselot Milker praatte in de pauze met psychologe en seksueel hulpverleenster Willeke Bezemer, één van de sprekers op deze bijzondere humanistische vrouwendag.

ouder, dan leren jongens hun eigen seksuele gevoelens op een volstrekt natuurlijke en geaksepteerde manier kennen en uiten; het is heel normaal dat ze natte dromen hebben. Dat geeft ze een enorme voorsprong, aldus Bezemer. Als ze een relatie hebben kunnen ze die kennis over hun eigen seksualiteit direct toepassen. Meisjes beginnen vaak pas naar aanleiding van een relatie met dat zelfonderzoek.”

Een enquête onder tweede- en derdejaars studenten in Rotterdam wees uit dat vrijwel alle jongens sinds hun veertiende masturbeerden; een kwart van de meisjes deed dat helemaal niet. De rest was er pas mee begonnen na hun eerste seksuele contacten. Nog steeds vindt één op de vijf Nederlanders dat masturbatie absoluut niet thuishoort in het huwelijk, terwijl een ander onderzoek juist heeft uitgewezen dat mensen meer tevreden waren over hun seksleven omdat masturbatie daar deel van uitmaakte. Verder vindt de helft van de Nederlandse bevolking seksuele gemeenschap pas echt ideaal als de partners tegelijkertijd klaarkomen. Bezemer: „Dat lukt 30% van de „geoefende” vrouwen; 70% dus niet. We moeten onze mannelijke partners niet in de illusie laten dat tegelijk klaarkomen tijdens de coïtus het allerbeste is. Daarmee dwingen vrouwen zichzelf in een keurslijf waar hun lichaam niet op gebouwd is.”

„Zij heeft geen zin meer”

„Libidoverlies bij de vrouw”: dat is kort geleden de klacht die Willeke Bezemer het meest te horen krijgt als hulpverleenster. Maar is dat werkelijk zo? „Ten eerste moeten vrouwen zich niet altijd als de probleemdruager opstellen. Ik vraag dan ook altijd: „Heb je geen zin

Foto's: Corinne Noordenbos

meer in vrijen of heb je geen zin meer in zijn manier van vrijen?" Je zou ook kunnen zeggen dat hij teveel zin heeft. Vrouwen missen de intimiteit, dat hoor ik steeds weer. Neem nou de arts en de verpleegkundige die ik ken; moeilijke klanten, hun hart en hun hoofd liggen ver uit elkaar. Zij zei, tijdens een gesprek: „Het wordt zo bloedserieus als we vrijen. Eerst liggen we nog gezellig te praten, maar dan wordt het opeens

doodstil; het is net alsof het contact tussen ons verdwijnt." Die man wist niet wat hij hoorde: „Maar seks is toch iets heel anders dan die intimiteit?" Hij was volstrekt verbijsterd."

Mannen weten het ook vaak niet meer, zo constateert Willeke Bezemer. „Er loopt nog wel een groep rond die domweg vindt dat seks een recht is binnen het huwelijk. Die zeggen gewoon: „Anders had ik net zo goed niet getrouwd

kunnen zijn." Maar die mannen sterven gelukkig uit. De rest vindt het heel ingewikkeld. Ze moeten natuurlijk ook wel horen wat ze verkeerd doen, wat hun partner wel prettig vindt. Heel illustratief is een onderzoek van Masters & Johnson, die met een 'one way screen', (een spiegel waar je aan de andere kant doorheen kunt kijken), lesbische en hetero-stellen observeerden. In de lesbische relaties werd veel speelser gevreeën, zonder dat doelgerichte. Er werd heel veel gepraat, soms hielden ze tussendoor gewoon even op. Om beurten zetten ze elkaar in het zonnetje; het was niet zo dat eerst de één en vervolgens de ander werd „afgewerkt". Daarmee wil ik trouwens niet zeggen dat lesbische liefde dus dé vrouwelijke en daarmee dé beste manier is om seks te bedrijven. Er zijn wel degelijk kanttekeningen. Zo verdwijnt seksualiteit in lesbische relaties na een poosje bijvoorbeeld geheel naar de achtergrond; er wordt ook steeds minder gevreeën. Maar de voortdurende communicatie tussen de vrouwen was in het onderzoek heel opvallend in vergelijking met de hetero-stellen die meededen. Daar was de vrouw duidelijk veel minder actief. Het was veel meer haast-je-rep-je. De man nam het initiatief. Hij streeelde even, kneedde haar borsten alsof het tennisballen waren, en tot slot werd er geneukt. Maar wat me ontzettend trof, was dat haar gezicht van pijn vertrok toen hij zo ruw met haar borsten omsprong. Ik citeer even uit het wetenschappelijk commentaar: „*She showed considerable discomfort*". Ze vond het overduidelijk vervelend en toch zei ze niets! Dat begrijp ik nog steeds niet, dat vrouwen in zo'n situatie – zonder dat er sprake is van dwang natuurlijk – hun mond houden."

Bang voor de tijgerin?

Met genoeg constateert Willeke Bezemer dat vrouwen op seksueel gebied langzamerhand ook de mannelijke kanten in zichzelf ontdekken. „We moeten de vrouwelijke aspecten zeker niet overboord gooien, maar het is leuk dat vrouwen zich realiseren dat hard en pittig ook lekker kan zijn; het hoeft niet altijd aai, aai en lief en aardig. Volgens mij hebben vrouwen een grote seksuele energie. Het agressieve, het ongeremde hoort ook bij seks. Maar dat is soms beangstigend. Het is bij wijze van spreken makkelijker om tijdens het vrijen te bedenken wat er op het boodschappenlijstje moet dan om je helemaal te laten gaan. Dan blijkt misschien wel dat er een tijgerin in je tank zit in plaats van alleen dat spinnende poesje."

Terug naar zaterdag 5 maart. Aan het einde van de vrouwendag, staat iedereen nog uitgebreid te discussiëren en na te praten terwijl het koor zingt. Lof alom; het was een prima dag. Dat vindt ook de zeer ladylike uitzijnde oudere dame. „Maar ik heb één ding gemist: de lust, de vrouwelijke lust. Misschien gaat dat voor sommigen van ons nog net iets te ver?"

Op de HV-Vrouwendag werd ook een motie aangenomen. Deze vindt u op pagina 26

Schokkende cijfers in het Hite-rapport WAT IS ER MIS TUSSEN MAN EN VROUW?

Wordt het niet eens tijd om te praten met elkaar? Ja. De hoogste tijd als je leest wat 4500 Amerikaanse vrouwen vertellen in het nieuwste boek van Shere Hite „*Women and love*" dat in mei in het Nederlands zal verschijnen. De cijfers liegen er niet om: 98% van de vrouwen mist in haar relatie elke vorm van een goed gesprek. „Hij luistert niet", zegt driekwart. „En dat is dan ook oorzaak nummer één van ruzies."

Alles in aanmerking genomen, ziet maar 2% het helemaal zitten met hun partner; de rest zou haar relatie drastisch willen veranderen. Om eens te praten over de zaken die werkelijk belangrijk zijn in 't leven, stappen vrouwen naar elkaar toe: 87% van de getrouwde vrouwen die reageerden op de enquête van Shere Hite, zegt dat ze haar beste en belangrijkste emotionele band heeft met een vriendin.

Als ze hun man er eens aan zijn haren bijlslepen voor een broodnodig gesprek, stelt hij zich nukkig en dwars op. Citaat van een vrouw: „Eerst ontmoet ik alleen maar weerstand. Hij broemt en mompelt iets onverstaanbaars. Opeens zegt hij dan: „Wilde je praten?" „Daar was ik al mee bezig", schreeuw ik." Moedeloosheid spreekt uit al die – in cijfers vastgelegde – persoonlijke verhalen. „Vrouwen worden voortdurend heen en weer getrokken tussen woede, die maakt dat ze eigenlijk het liefst op zouden stappen, en het verlangen om er met die man iets moois van te maken", zegt de schrijfster.

Zeven jaar lang werkte Hite aan dit boek. Dat het een bestseller wordt, staat nu al vast. Aan haar twee eerdere onderzoeken (naar vrouwelijke seksualiteit in 1976 en naar die van mannen in 1981) hield Hite tweeënehalf miljoen

dollar over. Ook dit keer waren de critici er als de kippen bij om te vertellen dat het allemaal onzin was wat Hite vertelde: haar onderzoek zou subjectief zijn, niet representatief en nauwelijks onderbouwd. Inderdaad: van alle enquêteformulieren die de schrijfster verstuurde, werd maar 4½% teruggestuurd. Maar dat zijn nog altijd 4500 vrouwen. En is er werkelijk zoveel reden om aan te nemen dat zij er heel anders over denken dan al die andere vrouwen? Andere Amerikaanse onderzoeken, die wel alom gerespecteerd worden, tonen bijvoorbeeld aan dat 38% van de getrouwde vrouwen een andere echtgenoot zou kiezen als ze het over zouden mogen doen. 39% zegt dat ze zich haar man's huishoudster voelt en 27% voelt zich meer z'n moeder dan z'n minnares. Slechts ruim een kwart voelt zich werkelijk partner in de beste betekenis van het woord. Deze gegevens zijn afkomstig uit een onderzoek dat het tijdschrift „*Women's day*" vorig jaar hield onder maar liefst 60.000 vrouwen. Waar de critici van Shere Hite het meest over vallen, is haar bevinding dat maar liefst 70% van de vrouwen die ze ondervroeg een buitenechtelijke relatie heeft. En binnen die groep zegt 76% zich daar niet schuldig over te voelen. Het is niet de seksuele bevrediging die ze zoeken in het vreemdgaan; het gaat om het emotionele contact, zo zeggen de vrouwen in Hite's boek.

Emotioneel contact? Intimiteit? Met al die mannen waarvan de echtgenotes juist zeggen dat hij niet kan luisteren? Het lijkt een vergeefse speurtocht. Mannen en vrouwen moeten inderdaad maar eens praten. (L.M.)

VERNIEUWDE REKENSCHAP OVER RELIGIEUS HUMANISME

Rekenschap is vernieuwd. Het blad was zijn oude formaat en vormgeving ontgroeid. Vooral het formaat was een probleem: artikelen moesten lang wachten voor ze geplaatst konden worden en soms moest er zelfs een aparte bijlage worden meegezonden. Vaak kwam ook de vormgeving in het gedrang. Nu is dat veranderd. Rekenschap heeft vanaf het maartnummer 30% meer tekstruimte. Het blad wordt daarvoor niet alleen gevarieerder maar ook prettiger leesbaar. Elk nummer is een themanummer, maar voortaan staan ook nog andere artikelen in Rekenschap.

Het thema van het maartnummer is 'religieus humanisme en humanistische religiositeit'. Het slinken van de aanging van de kerken wil nog niet zeggen, dat ook de religiositeit afneemt. De laatste tijd is er bovendien een groeiende belangstelling voor de religieuze kanten van het humanisme. Juist daarom nu dit themanummer van Rekenschap.

Het begint met een interview met **Liesbeth Mees ten Oever**, die een aantal jaren humanistisch raadvrouw in een ziekenhuis was en thans in een Blijf-van-mijn-lijf-huis werkt. Zij spreekt zich uit over religieuze ervaringen en wat deze voor haar betekenen, maar ook over bijvoorbeeld realiteitszin, hulpverlening en onderdrukking.

Roelie van der Hoeven-Koning schrijft in het tweede artikel in Rekenschap over **Etty Hillesum**, wier dagboeken en brieven uit de periode 1941-1943 een gedetailleerd beeld geven van het proces van haar innerlijke groei. Dat nam een aanvang in een situatie van onvervuldheid en chaos, omdat het voor Etty Hillesum onmogelijk was om haar vele emotionele en verstandelijke gaven te ordenen en er een gerichtheid aan te geven. Ze leert dat. In het proces van innerlijke groei en toenemend zelfbegrip is er een 'Godsgevoel', dat loutert en rust geeft en wijst op een religieuze dimensie. Het woord 'God' is hier niet de aanduiding voor de christelijke of joodse schepper, maar voor de universele krachten in alle mensen, waarin de machtige stroom van het leven door de tijd voortgaat. Bij Etty Hillesum groeide door dit besef haar onvoorwaardelijke positieve levensgevoel, het maakte haar sterk.

De Rotterdamse filosoof **G.A. van der Wal** wijdt in Rekenschap vervolgens een wijsgerige beschouwing aan het religieus humanisme. Hij stelt de vraag, of de uitdrukking 'religieus humanisme' wel toelaatbaar is. Worden hier geen begrippen met elkaar verbonden

waartussen een spanning bestaat, die elkaar lijken uit te sluiten? En als de term wel toelaatbaar is, welke betekenis kan er dan juist in de situatie van vandaag de dag aan gehecht worden? **Albert Nieuwland** schreef het cultuurwetenschappelijk getinte artikel 'Religiositeit in humanistisch perspectief' over de vruchtbare wisselwerking tussen religieuze ervaring en humanistische levensbeschouwing. Een van zijn konklusies luidt: 'Het is mijn overtuiging dat humanisme als levens- en wereldbeschouwing mensen meer dan nu in hun beleving zal kunnen aanspreken, als het een zowel omvattender als dieper-aangrijpend religieus referentiekader weet te bieden.'

Behalve deze artikelen over het thema religieus humanisme in deze jaar vernieuwde Rekenschap de teksten van twee lezingen, die vorig werden gehouden in het kader van het verenigingswerk van het HV. In de eerste plaats is er de lezing van de filosoof **Wim van Dooren** over de Italiaanse renaissance-filosoof **Pietro Pomponazzi** (1462-1525). Wim van Dooren betoogt in zijn artikel dat Pomponazzi is te zien als een voorloper bij uitstek van het moderne humanisme. Ook de tekst van de lezing in juni 1987 van de historicus **Rob de Ruig** over de Oostenrijkse schrijver/journalist **Joseph Roth** (1894-1939) is in deze Rekenschap opgenomen. Roth

was een gedreven publicist, die aan het begin van deze eeuw - toen het dreigende onheil van het totalitarisme van links en rechts zich nog maar amper had aangediend - daar al voor waarschuwde en dat is blijven doen. Roth was een man, die vanuit zijn eigen specifieke achtergrond pleitte voor tolerantie, medemenselijkheid en respect voor de verscheidenheid van de mensen. Verder in Rekenschap de vaste rubrieken: de besprekingen van boeken en tijdschriften en de *Losse Notities*, ditmaal van de hand van **Paul Cliteur**.

André Hielkema

Rekenschap is een tijdschrift, dat elk kwartaal opnieuw discussiestof voorlegt aan de humanistische beweging over onderwerpen die centraal staan in het moderne humanisme. Het blad kan besteld worden door f 12,50 te storten op giro 582293 t.n.v. stichting Socrates te Utrecht, onder vermelding van 'Rekenschap, maart 1988'. Een abonnement op Rekenschap met ingang van het maartnummer kan worden aangevraagd door te schrijven naar Humanistisch Verbond, Antwoordnummer 2181, 3500 VB Utrecht, 3500 VB Utrecht (een postzegel is niet nodig). De abonnementsprijs bedraagt f 40,- (= 4 nummers). Wacht met het betalen van een abonnement op onze acceptgirokaart.

In een vernieuwde Rekenschap ook de volledige tekst van de lezing die vorig jaar door Rob de Ruig werd gehouden over de Oostenrijkse schrijver/journalist Joseph Roth.

WAT HEEFT SARTRE JONGEREN NU NOG TE VERTELLEN?

Arti, Amsterdam. De kunstenaars-sociëteit heeft vanavond iets van het DesIndes-overleg. Een mooie mix van spijkerbroeken en krijtstreep met dure das. Mijn gesprekspartners zijn in heftig debat als ik hun tafel nader. Bier wijn, pakken papier en boeken. Inzet is het werk van de Franse filosoof Bergson, dat zij samen aan het vertalen zijn. In de zakelijke tachtiger jaren een daad van ontroerend idealisme. Dertienhonderd gulden voor maanden werk. Maar het typeert de heren onmiddellijk. De filosofie, de lol van het denken en formuleren, is belangrijk in hun leven. Al het andere is afgeleid. Ook de filosofieklasjes waar ze voor staan. Jan Bor geeft les op een HBO-opleiding en Eric de Marez Oyens op een middelbare school.

De dagen hiervoor heb ik me door de zeshonderd pagina's tellende biografie van Sartre door Annie Cohen-Solal heengewerkt. Tijdens het lezen begon ik me steeds meer af te vragen wat Sartre nu eigenlijk nog betekent voor jongeren van nu. Ik leg deze vraag voor aan de twee filosofiedocenten. Ze zijn zeer eenstemmig in hun antwoorden.

Foto: R Sweering

**Twee filosofie-docenten aan het woord die
niet optimistisch zijn gestemd**

„Sartre is een historische figuur voor hen. Een oude, dode filosoof waar ze wel eens een roman van hebben gelezen. Die vonden ze prachtig, want de man schreef heel helder, begrijpelijk, aangrijpend proza. „De teerling is geworpen, Vuile handen, De woorden“. Allemaal hebben ze er wel ooit van gehoord, weten ze ongeveer waar het over gaat of hebben het daadwerkelijk gelezen. Ze denken dan dat ze hem kunnen plaats. Sartre en De Beauvoir, Sartre en zijn vele dames, Sartre in verzet, vooral tegen koloniaal onrecht. Die dames vinden ze wel interessant, het verzet al weer veel minder. Want engagement is uit, zowel politiek als persoonlijk. Je komt nog maar heel zelden iemand tegen van die leeftijd die echt nadenkt. Ze zijn niet op zoek naar hun waarheid, naar de zin van het leven. En het interesseert ze bitter weinig wat er in de rest van de wereld gebeurt; of zelfs dichtbij, met andere mensen.

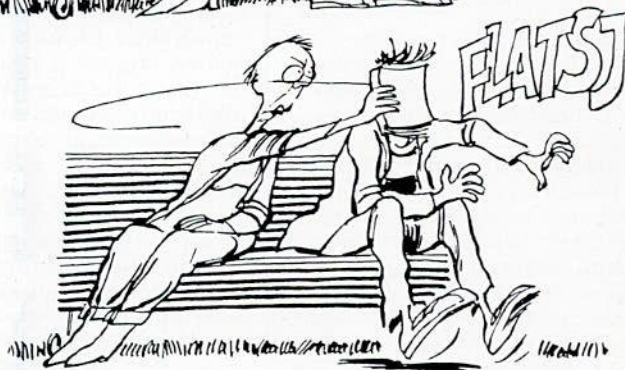
Nee, heel positief zijn de docenten filosofie niet over de jeugd van tegenwoordig. Hoe was dat dan toen zij jong waren, wat betekende Sartre voor hen in die zo bewierookte jaren zestig?

„Het Leidseplein;; Reynders, het café Flore van Amsterdam, Jan Hein Donner, Ramses Shaffy, Simon Vinkenoog, Gerard den Brabander. Het existentialisme. Uiteindelijk verzet tegen de burgerlijkheid, dat was de essentie. Zich afzetten tegen het idee dat de mens bepaald is, alleen een ziel of een ratio is. Sartre had geschreven dat de mens oningevuld is, dat je jezelf maakt, je eigen ontwerp bent. De mens is absoluut, ongekonditioneerd, in beweging. Hij heeft de plicht om te worden, zichzelf te maken. In vrijheid keuzes maken en daarvoor verantwoordelijk zijn. Dat alles trok ons vreselijk aan. De combinatie van verzet tegen oude waarden en de overtuiging dat de mens en dus de maatschappij maakbaar is. Een hele optimistische gedachte.

Sartre zette zich af tegen het niet authentiek zijn. Je moet jezelf zijn, niet jezelf spelen. Jouw eigen vrijheid bepaalt je keuze. Handelen is een plicht en in dwang keuzes maken is oneigelijk omdat je je dan door anderen laat bepalen.

Natuurlijk was Sartre's visie niet alleen gericht op personen. Zijn ideeën werden vooral ontwikkeld in en na de oorlog. Met die ervaring vond hij dat geen enkel weldenkend mens meer kon volhouden dat er een god is die de wereld bestuurt. Of je moet een heel cynisch beeld van dat opperwezen hebben. Zonder god hou je alleen mensen over, „die zonder absolute leidraad gewoon zelf verantwoordelijk zijn. In „L'existentialisme est un humanisme“ heeft hij dat heel duidelijk uitgelegd.“

Het is duidelijk, Sartre is in de ogen van Jan Bor en Eric de Mares Oyens nog immer een belangrijk filosoof. Al erkennen ze natuurlijk wel dat hij nogal scheve schaaften heeft gereden. Vooral politiek zwabberde Sartre: van Rusland als heilstaat tot het China van Mao. En als filosoof jatte hij alles wat er van zijn gading was. Bergson, Heidegger,

Nietzsche. Niettemin achten de twee docenten de betekenis van Sartre groot, ook nu nog: „Sartre's ideeën zijn onderdeel geworden van onze cultuur. Steeds minder mensen geloven zonder na te denken in een god, het vanzelfsprekende van vastgelegde gezagsverhoudingen is er af. Ook, zelfs, voor deze generatie jongeren. Een leraar, een ouder is pas een autoriteit als hij dat bewezen heeft. Ik vrees alleen dat de konklusie van Sartre door deze jeugd niet wordt overgenomen. Maakbaarheid, leegte, vrijheid waren voor hem hoopgevende begrippen. Bij mijn leerlingen wekken ze cynisme op. Dat alles kan, betekent voor hen „zoek het zelf maar uit“. Ze hebben het gevoel dat ze aan hun lot worden overgelaten, terwijl Sartre dat juist vrijheid noemt. Hij ziet mogelijkheden in de leegte, zij zien alleen leegte. En dat ze die zelf moet vullen.“

Ze zijn het geheel met elkaar eens, de twee filosofieraren. Over elkaars woorden vallend rolt de discussie voort. Mijn laatste vraag is hoe zij proberen om Sartre in de klas voor het voetlicht te krijgen. De borden worden aan de kant geschoven, en op het witpapier placemat verschijnt een schema. Een lesuur over Sartre. Eén lesuur over

Sartre! De methoden worden vergeleken. Eric legt uit naar aanleiding van teksten. Probeert te vertellen wat het belang is. Jan doet dat anders. „Ik probeert te shockeren, Sartre aktueel te maken. Vraag ze of ze wel eens bang zijn geweest. Of ze het gevoel kennen helemaal vrij te zijn. Ik wil ze losweken van thuis, van hun zekerheden. Los van God en waarden. Ik gebruik Sartre's „god is dood“ als koefoet om ze op zichzelf en hun eigen keuzes attent te maken. Natuurlijk begrijp ik de onwil wel. Als je filosofisch kunt bewijzen dat je niet bestaat en dat je alles zelf moet doen, gaan mensen denken aan zelfmoord. Het is me ook wel eens overkomen dat een leerling aankondigde dat hij er een eind aan ging maken. Ik zei toen: als je dat wilt moet je het doen, maar als je al zover bent om te begrijpen dat het eigenlijk geen zin heeft, ben je al verder dan de meeste mensen. Waarom zou je zo bang zijn voor dat inzicht. Doe er iets mee!“

Ingeborg van Teeseling

Jean-Paul Sartre, door Annie Cohen-Solal. Uitgeverij Van Gennep, Amsterdam. Prijs: 69,50

Cher Turèl, 60 jaar, getrouwd, vader van vijf kinderen. Had een eigen reclamebureau. Heeft zijn bedrijf verkocht toen hij 53 was en is gaan „rentenie- ren“. Woont samen met zijn vrouw in Bussum, alle kinderen zijn inmiddels het ruime, gezellige, sober en funktioneel ingerichte huis uit. Is lid van het Humanistisch Verbond, actief in de plaatselijke afdeling in Bussum en neemt regelmatig een kijkje op het hoofdkantoor in Utrecht, waar hij gevraagd en ongevraagd adviezen uitdeelt.

„Zo'n zeven jaar geleden kwam er voor mij een cruciaal punt. Ik moest beslissen: of doorgaan met werken en dan tweemaal zo hard, of helemaal ermee stoppen. Ik koos voor het tweede. Ik was 53, had altijd met veel plezier gewerkt, maar een levensvervuiling is mijn werk nooit geweest. Ik was gezond, nog redelijk jong en dacht: ik kan over vijf jaar wel dood zijn, laat ik nu de vruchten plukken. Zonder kopzorgen heb ik mijn bedrijf verkocht. Van 1981 tot 1986 was ik huisman, mijn vrouw werkte nog en ik deed het huishouden. Ik vond het een rijkdom, een luxe, om 's morgens zonder stropdas en kolbert naar de bakker te kunnen fietsen, daar nummertje 35 te trekken en rustig op mijn brood te staan wachten. Fluitend ging ik op de fiets door het dorp.

We kochten een prachtige kampeerauto, met alles erop en eraan en ik was van plan mijn leven zo rustig en aangenaam mogelijk door te brengen. Dat is niet gelukt, we hebben het razend druk. Ik heb het nu drukker dan toen ik werkte. In mijn bedrijf werkte ik ook hard, maar daar maakte je keurig afspraken, er waren mensen die je agenda bewaakten, bepaalde werkuren, mensen die je brieven uittikten, je post verzorgden. Hier moet je alles zelf doen, in een schijnbare zee van tijd, zonder afspraken, agenda en: je bent de hele dag bezig met niks en alles. Tijd om er eens lekker bij te gaan zitten, nee. De stapel boeken kijkt me steeds verwijtender aan. Het boek Perestrojka van Gorbatsjov en m'n Italiaanse cursus bovenop. Onze vijf kinderen met hun aanhang wonen zo'n beetje rond ons heen, we hebben veel aanloop van vrienden en kennissen, gaan zelf graag op bezoek, eten vaak samen met mensen. Allemaal heel leuke dingen. Natuurlijk laat je je ook dingen op je nek schuiven. Maar: ik kom tijd tekort. Het komt er gewoon niet van om met de auto erop uit te trekken. We wilden deze winter naar de wintersport, maar er is tot nu toe nog elke keer wat tussengekomen. Nee, sinds ik thuis ben en een vrij man ben, heb ik het drukker dan toen ik werkte. Maar het grote verschil is: niemand dwingt me ertoe, ik kan zelf kiezen.

Vorig jaar werd ik 60 jaar. Dat hebben we groots gevierd. Ik ben een mens dat bij de dag leeft, ik heb van mijn leven met volle teugen genoten en geniet nog steeds. Ik heb op dat feest dan ook tegen mijn vrienden en familie gezegd en ik meende het: als ik dood ga, moeten jullie niet om mij gaan zitten treuren. Ik

ben op m'n achtenvijftigste aan mijn toegift begonnen. Alles wat nu nog volgt, is meegenomen. Zo voel ik dat.

Mijn middelbare schooltijd heb ik in Amsterdam doorgebracht, tijdens de oorlog. Die heeft wel sporen bij mij achtergelaten. Het waren indringende jaren. Ik heb uit die tijd een allergie voor uniformen overgehouden, vooral aan mensen die aan die uniformen autoriteit ontlenu. Of het nu een postbode, een verpleegster is of agenten zijn: ik wantrouw de anonimiteit van het uniform waar mensen zich achter kunnen verschuilen. In de oorlog ben ik ook – hoewel ik er zelf te jong voor was – onder de indruk gekomen van de mogelijkheden die er zijn om je te verzetten. Maar ook wat mensen elkaar kunnen aandoen. Want amper bevrijd in 1945 stonden we al weer klaar om zagezegd „onze koloniën te redden“, jaja. Na de middelbare school kwam ik in militaire dienst. Daar werden we klaargestoomd om naar Indië te vertrekken. Door mijn onaangepast gedrag bleef ik

dooms. Het land was cultureel arm, maar ik heb er prettig gewerkt. Toen ik na lang aarzelen en op verzoek van mijn vader, besloot naar Nederland terug te gaan heb ik nog een jaar in de haven gewerkt. Dat was een fantastische tijd. Ik kom zelf toch uit een goed afgeschermd wereldje. En ineens verkeerde ik in een volkomen ander milieu. Ik was onder de indruk van de solidariteit, de kameradschap onderling. Men had weinig woorden nodig. Natuurlijk, het ging er soms grof en platvloers aan toe, maar die mensen waren eerlijk, niet achterbaks zoals in de zogenaamde betere milieus nogal eens voorkomt. Daar verbergt men nogal eens wat minder fraais achter een bepaalde pose. Met onze eerste baby keerde we terug naar Nederland waar ik het reclamebureau van mijn vader overnam. Het ging me goed af. Er was een opleving in het bedrijfsleven. Ik had de wind mee. Maar inhoudelijk gaf het werk me niet veel voldoening. Ik werkte hard, voor 100% in de hoogste versnelling, maar zo

IK BEN EEN OPTIMIST MET EEN DOSIS CYNISME EN EEN GEZOND GEVOEL VAN WANTROUWEN

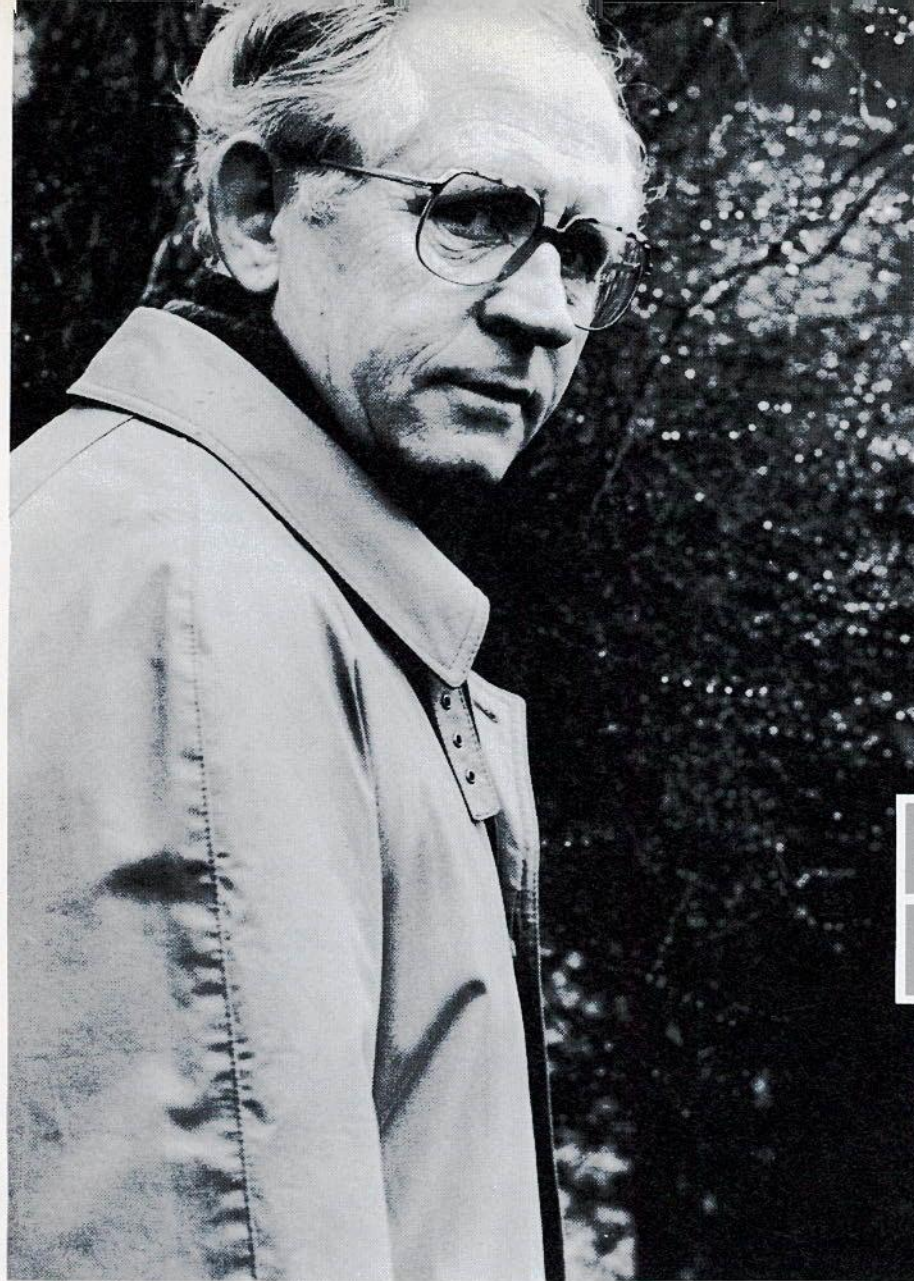
het allerlaagste dat je in dienst maar kunt zijn: ongevoerd soldaat en als zodanig ben ik ook weer ontslagen. De militaire dienst vormde zo'n ontzettend groot tegenwicht met mijn middelbare schooltijd. Het Vossiusgymnasium was een wat filosofisch ingestelde school, waar werkelijk bij alles de vraag „waarom“ werd gesteld. Dat vormde een wel erg schrille tegenstelling met het belachelijke diktatoriale systeem van het militaire apparaat. Het heeft nog 14 maanden mogen duren. Drie dagen voor onze lichte uit zou varen naar Indië, moest ik bij de kommandant komen. Ik werd uitgevoerd, beledigd en uitgemaakt voor alles wat los en vast zit en mocht toen „opkrassen“. Ik hoefde niet naar Indië.

Een jaar later zijn mijn toenmalige verloofde en numalige echtgenote en ik naar Nieuw Zeeland gereisd. We kwamen allebei uit Amsterdam, waar veel armoede en ellende was. Er was nog niet met de opbouw begonnen en iedereen leefde met het idee dat er een derde wereldoorlog dreigde. We kregen vrij makkelijk een visum voor Nieuw Zeeland. Zes weken waren we onderweg met de boot, toen stonden we met nog 500 anderen in de haven van Wellington. We hadden gedacht dat er wel het een en ander voor ons geregeld zou zijn bij aankomst. Maar nee, we moesten ons maar zien te redden. Ik ben begonnen als truckchauffeur. Daarna heb ik bij een rubberconcern gewerkt dat bijna alles maakte van rubber, behalve con-

gaw ik de kantoordeur dicht trok, was het weg. Het werk was geen levensvervulling voor me. Ik nam nooit werk mee naar huis. Als ik thuis was, was ik ook 100% thuis. Ik wilde ook geen vader zijn die tassen met papier mee naar huis bracht en in een zijkamertje zat te werken.

Eenmaal terug in Nederland kregen we er vrij snel achter elkaar nog vier kinderen bij. Daar had mijn vrouw haar handen vol aan. Toen de jongste een jaar of 10 was, is zij weer begonnen met een studie MBO en daarna HBO en is tenslotte gaan werken als arbeidsconsulente bij een arbeidsbureau. Met veel plezier heeft zij dat zo'n tien jaar gedaan. Een jaar geleden is zij er mee gestopt, ook op mijn verzoek. Ik wil met haar samen van het leven genieten nu we nog in goede gezondheid zijn. Je ziet om je heen mensen vervallen, ziek worden, dood gaan. Dan ga je nadenken. Eens in de zoveel tijd pakken we de kampeerauto en rijden zomaar ergens naar toe. Zwolle, Deventer, Oostenrijk, Italië we willen nog zoveel zien. We vinden het heerlijk om steden te ontdekken, wat rond te kijken. Niet lastig gevallen te worden door telefoon of bel.

Nee, echt problemen met de inhoud van mijn werk heb ik nooit gehad. Wij zorden voor de reclame in de bioscoop. Waar ik over teleurgesteld ben, is dat het niet echt gelukt is mijn bedrijf wat democratischer te laten functioneren.

we zeggen dat ik een optimist ben met een dosis cynisme en een gezonde dosis wantrouwen. We blijven alert. Ik laat me niet ringeloren door Deetmannen, Brinkmannen, Datmannen of Ditmannen.

Een jaar voor ik stopte met werken, vroeg ik me af aan welke organisatie ik nu eens vrijwillig mijn krachten wilde geven. Ik dacht aan Amnesty, de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten en het Humanistisch Verbond. Ik heb lukraak gekozen. Onderweg, tijdens een zakenreis van Rotterdam naar Amsterdam, ben ik in Utrecht gestopt en heb een afspraak gemaakt met iemand van het HV. Ik heb daar een uurtje zitten praten over wat ik voor de organisatie zou kunnen doen. Ik vond het erg aardige mensen, een sympathieke organisatie, de uitgangspunten spraken me aan. Maar het duurde een tijd voor ik iets hoorde. Pas na maanden kreeg ik een wat saai, lullig briefje terug. Ik was het bedrijfsleven gewend, daar werden dat soort dingen snel afge-

HET HUMANISME IN HET LEVEN VAN

CHERTURÈL

wikkeld. Nu draai ik al weer een aantal jaren mee, heb een goed kijkje in de keuken kunnen nemen. Ik vind het een heel sympathieke organisatie met heel goede ideeën en met heel veel leuke, lieve en integere mensen. Maar het is ook een heel zwakke organisatie. Er is geen slagkracht: iedereen zit in zijn eigen opkamertje en bewaakt zijn tent. En gelijk hebben ze, want je kunt in zo'n zwakke organisatie maar beter houden wat je hebt. Een gezamenlijke plan, ho maar. Vragen als: hoeveel betaalt een lid, wat krijgt ie ervoor, wat houdt de organisatie eraan over? Nooit beantwoord. Ik heb het over simpel en deugdelijk management, doelgerichte marketing; het zit er niet in. Doel en middelen worden niet op elkaar afgestemd. Ik kom uit de reclamewereld, maar zelfs een kind kan zien dat het HV zich niet goed verkoopt. Er blijken zo'n 2 miljoen mensen in Nederland sympathiek te staan tegenover het humanisme, waarom zijn die geen lid? „We zijn geen baal waspoeder“, kreunen ze dan. Maar wat wil men dan? Doodzonde. Er dobberen in Nederland zoveel mensen rond die qua moraal, filosofie en ethiek gelijkgestemd zijn aan het humanisme en ook wat aan de organisatie zouden kunnen hebben, daarvan moet toch een flink percentage bereikt kunnen worden!”

Ida Overdeest

Ik wilde mensen meer ruimte geven om hun eigen tijd van komen en gaan te bepalen, meer medezeggenschap ook. Maar daar werd misbruik van gemaakt, mensen lieten toch eigenzuchtige en egoïstische motieven prefeleren boven het belang van het bedrijf, terwijl ze toch ook meedeelden in de eventuele winsten. Dat vond ik erg teleurstellend. Soms heb ik het idee dat ik de laatste acht jaar nuttiger voor de maatschappij ben geweest dan in de tijd dat ik bezig was allerhande reclame de bioskoop in te jagen. Ik doe vrijwilligerswerk, ben in mijn politieke partij actief, doe wat binnen allerlei clubs in Bussum; en dan nog mijn drukke privéeventje erbij. . . Ik vind het belangrijk om actief en bewust te leven. Je moet je niks laten zeggen. We zijn allebei nogal querilanten, althans dat zeggen onze kinderen. Maar van die dwarsliggers moet de samenleving het hebben, volgens mij. Ik vind het belangrijk om het aangenaam te hebben, maar je moet ook maatschappelijk bewust blijven, niks over je kant laten gaan. Blijven ageren. Juist tegen monopolisten als de Spoorwegen, het Gasbedrijf, en ziekenhuizen. Overal waar uniformen zijn en waar computers staan, opletten geblazen!

We moeten zorgen dat ze de mens niet tot nummer maken. Niet meewerken aan de ontmenselijking.

We zijn allebei ook heel erg tegen persoonsregistratie. Ik denk er niet over om ooit met een persoonsbewijs te gaan lopen. We hebben gezien hoe dat mis kan gaan tijdens de oorlog. Ik zal altijd blijven ageren tegen overheden die mij tot van alles denken te dwingen. Ik blijf een horzel in hun pels. Als ik de meneer van de Postbank een rode kop van kwaadheid kan bezorgen, omdat ik niet mee werk aan plannen om van de Postbank een rotbank te maken, ben ik tevreden.

Ondanks al mijn verzet ben ik wezen een optimist. Ik vind de wereld zo slecht nog niet. Ik lees de krant 's morgens met veel plezier. Het feit dat er een directeur van een bank in het gevang terecht komt, of dat Neelie Smit-Kroes als fervent autovoerrechtster nu ineens auto's gaat pesten en voor het openbaar vervoer zegt te zijn, of dat Rusland zich uit Afghanistan wil terugtrekken, of neem de vorderende vredesonderhandelingen in Midden-Amerika: Il lees wel 2000 leuke dingen in de krant. Laten

BRIEVEN

HANDREIKING KERKEN I

Ook in ben geschrokken. De uitspraken van onze voorzitter zijn een regelrechte vergoeliking van de al jaren lange diskriminatie van humanisten, zo eral geen sprake was/is van een ontkenning van het „zijn“ van humanisten. Want zelf ons bestaan wordt nog maar al te vaak ontkent, met een houding van barmhartigheid wel te verstaan, zo van: zij zullen nog wel „vinden“.

Ik verwacht van onze voorzitter, die ik hoogacht, dat hij de belangen van humanisten niet uit het oog verliest, en zich laat verleiden tot koalitievorming met de b.v. god.

Een dialoog zou mogelijk kunnen zijn, maar pas als er een ingrijpende herstructurering in de subsidiestroom en een evenwichtige verhouding komt in bestuurlijke macht. Maar ook een grondige verandering in de vaak neerbuigende reakties van kerkelijke vertegenwoordigers.

Omdat het niet valt te verwachten dat kerken zelf een stap zetten in de richting van een meer op de maatschappelijke verhoudingen gerelateerde machtbasis, hoop ik op meer maatschappelijke druk. Hier ligt heel duidelijk de taak van het HV, onder anderen. Ook de niet-konfessionele partijen zouden hun verantwoordelijkheid in deze moeten inzien.

Pas als het HV zich opwerpt als katalysator voor deze belangrijke maatschappelijke veranderingen, zullen ook meer jongeren het belang van lidmaatschap van het HV inzien.

Maarten R. Biesterveld
(Ridderkerk)

Reakties op artikelen in de Humanist zijn welkom. Kortheid verhoogt de kans op plaatsing. Lange brieven worden eventueel door de redactie ingekort. Anonieme brieven worden niet in behandeling genomen

HANDREIKING KERKEN II

Evenals Hofhuis ben ik lid van het HV, en De Vrije Gedachte (DVG). Als zodanig ben ik bekend met de overeenkomsten en verschillen tussen beide organisaties.

D.V.G. is een atheïstisch-humanistische organisatie met een duidelijk aksent op het atheïsme. De overheersende stroming binnen D.V.G. legt de oorzaak van alle kwaad en ellende bij het bestaan van godsdienst en kerken (zie de brief van Marius Hofhuis).

Het aantrekkelijke van dit beeld is de eenvoud en ik constateer helaas nog weinig bereidheid binnen D.V.G. om met het atheïsme meer te doen dan, in negatieve zin, bezig te zijn met de levensbeschouwing van anderen. Men blijft steken in anti-theïsme en is daarmee niet vrij, maar gebonden aan de „tegenstander“.

Niet voor niets is daarom na de oorlog het HV opgericht. Het HV is een goed platform geworden voor niet-godsdienstig georiënteerde mensen die het belangrijk vinden om breder en genuanceerder met het humanisme om te gaan. Middels het HV wordt het humanisme als levensbeschouwing verder ontwikkeld, zonder daarbij met absolute en konstant op kwalijke tendenties in de levensbeschouwing van anderen te wijzen.

De „Socrates-rede“ van Glastra van Loon past in de ontwikkeling van het HV. In een tijd waar zoveel, voorheen ongekende, problemen aan de orde zijn, is niemand gebaat bij een star, absoluut en eenzijdig denken, dat het onmogelijk zou maken samen te werken met veel goede elementen buiten het HV. Laten wij daarom maar blij zijn, dat niet Hofhuis, maar Glastra van Loon voorzitter van het HV is.

Bob van der Kolk
(Amsterdam)

Bijna iedereen heeft zo zijn eigen bijgeloof. De één is als de dood voor een overstekende zwarte kat, de ander doet stiekem een wens bij een vallende ster, een derde klopt regelmatig af op ongeverfd hout. We zouden dit de magie van het dagelijkse leven kunnen noemen. Waar berust dat bijgeloof op? Wat is magie eigenlijk?

Natuurvolkeren kennen een magische manier van denken. Ze voelen zich verbonden met – maar ook afhankelijk van – het natuurgebeuren rondom en binnen in hen. Veel ervan is bedreigend en onverklaarbaar: droogten, overstromingen, seksualiteit, ziekten en dood.

Het magische denken is een allereerste poging van mensen om zicht en daarmee greep te krijgen op al het onverklaarbare en beangstigende dat hun leven doortrekt. In het magisch denken wordt een eigen „heilig“ terrein afgepaald temidden van een vreemd en vijandig groter gebied. Een geordende en vertrouwde wereld, de „kosmos“ midden in een zee van vijandigheid, de „chaos“. In de magie wordt geprobeerd die kosmos te bewaken, veilig te stellen, door te geven en uit te breiden. Want overal loeren de monsters van de chaos.

EERSTE POGING TE KRIJGEN O

Hiermee zijn al verschillende oerbeelden, „archetypen“ van het magisch denken de revue gepasseerd. De oerzee – en in het algemeen water – is het symbool voor alles wat gevaarlijk is en wat de heiligheid, de „heiligheid“ van het eigen bestaan bedreigt. Allerlei monsters en met name de draak en de slang staan voor de gevaren die overwonnen moeten worden. De aartsvader en de oermoeder zijn als goden de scheppers van de kosmos en symboliseren de geheiligde traditie. De eigen kosmos wordt vaak als eiland verzinnebeeld met een heilige berg in het midden. Op de top is men heiliger en heler dan beneden omdat men zich dicht bij de godenwereld bevindt. In vele kulturen vindt men het beklimmen van een berg als symbool van het proces van geestelijke ontwikkeling dat de mens mee kan maken. Soms heeft men zelfs voor dit doel een kunstmatige berg opgewor-

pen. De Boroboedoer op Java is hier een voorbeeld van.

In andere kulturen is de totempaal het centrale symbool van de eigen kosmos. Dit is een enkele meters hoge paal, versierd met snijwerk en vaak in spreken-de kleuren beschilderd. Erop afgebeeld zijn de voorouders of het totemdier, het heilige diert dat de stam symboliseert. De paal staat voor seksualiteit en vruchtbaarheid, maar ook voor geborgenheid van het leven binnen de kosmos van de eigen stam. Bij nomadenkulturen is die paal als tentpaal de zekerheid waarmee de eigen tent wordt geschraagd. Het rookgat rondom de paal symboliseert de opening waardoor de magiër (sjamaan, medicijnman, tovenaer) naar boven klimt om in trance nieuwe instructies van de goden te ontvangen. De magiër leidt ook trance-achtige rituelen voor de hele stam met veel muziek, ritme en dans,

waarin de scheppingsverhalen van de kosmos wordt uitgebeeld en de schepping opnieuw wordt beleefd.

In alle kulturen blijken de opperwezens zich na hun scheppingsdaad op den duur terug te trekken. De goden zijn „moe“ en laten het beheer van de kosmos over aan hun zonen de magiërs en later ook aan priesters. Deze hebben als taak de scheppingsmythen op juiste wijze door te geven en de rituelen korrekt uit te voeren. Vooral de overgangsriten zijn zeer belangrijk. Deze regelen de overgang tussen verschillende levensfasen en bezweren de daarmee gepaard gaande individuele en sociale crises. Voorbeeld is het stervensritueel. En ook de initiariten horen daarbij, dan wordt de geboorte van meisjes en vooral jongens nog eens symbolisch overgedaan. Na folteringen en het toebrengen van verminkingen worden de jongeren pas geaksepteerd als volwaardige bewoners van de kosmos.

Over al deze zaken en nog veel meer heeft de bekende godsdienstwetenschapper Mircea Eliade een uiterst boeiend en inmiddels klassiek geworden boek geschreven: *De magie van het alledaagse, de transcendentie van het dagelijks leven*, uitgeverij Servire, Katwijk 1987 (vroeger al uitgegeven onder de titel *Het heilige en het profane*). Hij schrijft over de vormen van magische denken in het tegenwoordige „onheilige“ leven: de funktie van de bioskoop, van literatuur, van rituelen rond de jaarwisseling, enz. enz. Hij toont aan dat de magische en mythische manieren van denken nog steeds aanwezig zijn, als lagen van ons bewustzijn. Ze komen niet alleen als restanten van een vroegere manier van denken af en toe aan de oppervlakte, zoals in de aan het begin van dit artikel genoemde voorbeelden. Veel sterker nog: ons denken en zelfs wetenschap is een verdere invulling en nadere specificatie van het oorspronkelijke magische denken.

Ik kan iedereen dit boek warm aanbevelen, maar wèl met de volgende kanttekeningen. Mircea Eliade houdt een pleidooi voor een mentaliteit van mensen die meer religieus van karakter is, meer vanuit de bron. Daar ben ik het volledig mee eens, alleen vult hij het begrip religieus teveel als godsdienstig en christelijk in. Ik denk dat juist tegenwoordig een ongodsdienstiger religiositeit tot de reële alternatieven van mensen behoort. Maar toch biedt dit boek heel veel materiaal voor diegenen die tot een religieus-humanistische levensstijl en erbij horende rituelen willen komen.

Een ander punt is dat het boek duidelijk vanuit het perspectief van een man is geschreven. Voor een feministische visie raad ik graag aan het eerste deel van Marilyn French aan: *Macht als onmacht, vrouwen, mannen, moraal* (Meulenhoff Amsterdam 1985). Voor haar komen magie en geloof voort uit de onmacht van mannen om alles te beheersen en uit angst voor de natuurlijke geaardheid van vrouwen. Voor beide opvattingen is veel te zeggen en het is dan ook boeiend beide voortdurend naast elkaar te leggen.

Albert Nieuwland

HET MAGISCHE DENKEN

N DE MENS OM GREEP ET ONVERKLAARBARE

IBRAHIM SELMAN

Foto's: NOB

HV-televisie op 1 mei
Nederland 3 van 21.15 tot 22.00 uur
„Tussen twee paradijzen“

Toen ik afscheid van mijn moeder nam, zei ze niets. Ze stond voor het raam. Ze was zo klein! En zo oud geworden! Alsof in één minuut duizenden jaren voorbij waren gegaan... Ze gebaarde dat ik weg moest! Hoe kon ik weggaan? Haar zo dood laten gaan? Ik ging weer naar binnen. Ik omhelse haar. Ik kuste haar bleke wangen. En ik holde weg en huilde als een klein kind.

(Uit: Tussen Twee Paradijzen)

KOERD

TUSSEN TWEE PARADIJZEN

Een zwaar gevoel – Is het verdriet? Heimwee? – vult de kale werkruimte in het Amsterdamse Universiteitstheater. Geen affiches aan de muren, geen voorwerpen op het bureau die verwijzen naar de achtergrond van Ibrahim Selman, naar Koerdistan. „Dat afscheid van mijn moeder... Zo was het ook echt”, zegt hij. „Maar de balling die ik speel in *Tussen Twee Paradijzen*, die ben ik niet. Ik heb een negatief persoon willen schetsen. Iemand die niks doet, terwijl hij toch wat moet kunnen doen. Want als je eenmaal hier in Nederland zit, met al die mogelijkheden... Hoewel, de schijn bedriegt. Je moet een fanaat zijn of keihard kunnen werken om het hier te redden. Dat heb ik zelf ook gedaan.”

Ibrahim Seldam is jong, 35 jaar. Alleen de blik in zijn ogen en de huid eromheen verraden dat hij al een leven achter zich heeft. „Vanaf mijn negende jaar heb ik moeten vechten voor het leven. Door de revolutie en de bombardementen zijn we toen uit Koerdistan naar Bagdad gevlucht. Alles moesten we achterlaten, in één keer waren we straatarm. In Bagdad heb ik mijn opleiding gehad: theaterschool en dramatic arts aan de universiteit. Ik heb er gewerkt bij de staatsomroep. En ik heb er het Koerdisch nationalisme zien ontstaan. Dat was na de val van Koerdistan. Duizenden families, vrouwen en kinderen, werden in open konvooi en door de stad gereden voor ze naar het zuiden werden getransporteerd. De mensen kwamen op straat naar de Koerden kijken. Ze waren blij en jubelden. Sindsdien beschouw ik de Arabieren niet meer als broeders.

Ik was politiek actief voor de Koerden. Op een gegeven moment moet je dan kiezen: de gevangenis in of vluchten. En ik wou de gevangenis niet in. In Irak betekent dat de dood. De gevangenis daar zijn niet zoals in Nederland. De gedetineerden hier leven in luxe, ze kunnen alleen niet buiten dat gebouwte gaan. In Irak zitten veertig mensen op een paar vierkante meters bij elkaar gepropt. Ze kunnen alleen zitten of staan. Er staat een vat voor de ontlasting en de plas. Daar moet iedereen op. Je wordt er alleen weggehaald om te worden gemarteld. Een neef van mijn vrouw vertelde me hoe hij en andere gevangenen acht dagen en nachten aan hun voeten waren opgehangen. Met onder hun neuzen brandende stoffen, zodat ze bijna stikten. Eén van hen viel op de grond. De bewakers wisten dat hij ging sterven. Ze hebben hem zelf afgemaakt. Ze hebben hem bij zijn

neus gepakt en met een vliegenspuit in de mond gespoten...

Ik heb een ontzettend heimwee naar mijn eigen land. Maar ik kan niet zomaar in dat land blijven. Ik voel me nergens thuis. De mensen hier zijn niet warm. Het is allemaal afstandelijker. Het is niet jullie schuld. Maar jullie zijn van jongsafaan opgegroeid met verhalen over de Derde Wereld. Over hoe wij met onze kamelen omgaan, dat wij geen ontwikkeling hebben. Een journalist die het westen bezoekt, zoekt daar alleen maar de goede dingen. Terwijl een journalist die naar de Derde Wereld gaat, vooral is geïnteresseerd in de ellende. De Koerden zijn een arm volk. Maar Koerdistan is niet arm. De olie die in Irak, Iran, Syrië en in Turkije in de grond zit is Koerdische olie die niet bij die landen hoort. Als ik verstandig zou zijn, zou ik daarvan foto's maken en de wereld tonen: Dat is Koerdische olie. Ik kan geen geitenboer laten zien. Ze zijn er wel, maar dat is niet de essentie van ons volk. Maar het is wel het beeld dat jullie van ons in je hoofd hebben. Daaronder gaan onze ontwikkelde mensen gebukt. Er is een gezegde dat luidt: Als het vuur komt, verbrandt het droog en groen...

Ik ga hier ook heel weinig met Koerden

om. Er is over niets anders met ze te praten dan over de afgrijselijke situatie in Koerdistan en daar heb ik een heel andere visie op dan zij. Ik beschouw de bezetters van Koerdistan van welke nationaliteit ze ook zijn, nu eenmaal niet als mijn vrienden. Een vijand is geen vriend. Wanneer de bezetters met paspoorten naar Koerdistan komen en niet met een konvooi van tanks en kanonnen, dan pas kan ik ze als vrienden zien.

Ik heb een ontzettend groot schuldgevoel. Dat wil ik kwijtraken. Daarom vind ik dat ik iets moet doen: schrijven, of praten, of spelen. Want ik voel me schuldig. Ik vind alle Koerden hier schuldig. Ik vind dat ze teveel zwijgen. De Koerden moeten de wereld doen schudden! Ze zijn met twintig miljoen mensen. Het is ongelooflijk wat er met hen gebeurt! Daarover mag geen enkele Koerd zwijgen.”

En ik holde weg en huilde als een klein kind...

Ik herinner me verder niets meer. Behalve dat ik alles en voor altijd verloren had.

(Uit: Tussen Twee Paradijzen)

Ingrid Cramer

**Koerdistan, mijn land
ze verkrachten je
ze maken mooie schilderijen van je
ze schilderen je dansend en zingend
en dat verkopen ze
iedere dag
En je zingt van pijn
Je danst van verlangen**

**Hier in Europa
niemand slaat me
niemand spuugt op me
niemand loopt me na
niemand roept me na
hier zie ik alleen ogen vol cynisme
Ik kan hun zwijgzaamheid en onverschilligheid niet
verdragen...**

**Weer heb ik mijn moeder vergeten.
Weer heb ik haar aan de soldaten gegeven.
Weer brengen ze haar naar de woestijn.
Weer scheren ze haar hoofd kaal.
Weer snijden ze haar borsten af.
En ik, ik haar dappere zoon.
sta op de Rozengracht te vrijen.**

RADIO & TELEVISIE

HV-RADIO

Het voordeel van de Twijfel
Maandag: 12.05-13.00 uur
op Radio 5 (298 m, 1008 kHz)

4 april MIJN NAASTE NAASTE

Schrijfster Ankie Peypers verzamelde gedichten van hedendaagse dichters in een bundel over **Moeders en Dochters**.

Vroeger, voor ± 1940, was uitgangspunt in „moederpoëzie”: respekt, liefde en verering; de laatste jaren schrijven dichters in deze soort poëzie ook over tederheid, haat, verweer, begrip of spijt in hun verhouding met hun naaste naaste.” Samenstelling: Rina Spigt.

11 april EMANCIPATIE

De vaste maandelijkse rechtstreekse paneldiskussie met Ankie Peijpers (schrijfster), Wouter van Dieren (milieudeskundige) en Karel Roskam (publicist) over emancipatie en met name over de rol van de man daarin. Komen vrouwen door hun emanciperen steeds meer alleen te staan? Samenstelling: Anneke Groen, Ruud Jans, Rina Spigt.

18 april EEN AKTUEEL PROGRAMMA

25 april DE ONVOLTOOIDE REVOLUTIE

Hoe zag het anarchisme er uit tijdens de Spaanse burgeroorlog (1936-1939) en wat is er van over.

Rita van Dijk praatte met Rudolf de Jong, historicus aan het Instituut voor Sociale Geschiedenis en met Hanneke Willemse die historisch onderzoek deed in het Spaanse dorp Albalate dat tijdens de Spaanse burgeroorlog overwegend anarchistisch was.

Eindelijk verdubbeling HV-zendtijd op radio en televisie

Eindelijk, eindelijk, na jaren vergeefse pogingen heeft het HV dan eindelijk uitbreiding van radio en televisiezendtijd gekregen. De verdubbeling gaat per 1 oktober in. Per 1 april zou mooier geweest zijn, gelijk met alle veranderingen door invoering van het derde net. Maar ja, blij is men wel bij de radio- en tv-dienst, die net is verhuisd van Utrecht naar Hilversum (Postbus 135, 1200 AC Hilversum, telefoon: 035-284689). Het humanistisch kwartiertje op maandag wordt nu dus het humanistisch halfuur op donderdag. Dat komt goed uit, want de programmamakers van de televisie begonnen het al steeds meer als een onmogelijkheid te ervaren om in zo'n kort tijdsbestek kritische en beschouwende programma's te maken. De radio-afdeling zal proberen om naast de vaste plek op de maandag een uur zendtijd in de avond te krijgen voor een beschouwend programma.

Bij de toewijzing van deze zendtijduitbreiding door het Commissariaat voor de Media is de steun van aanverwante humanistische organisaties van groot belang geweest. Zo ondersteunden Humanitas, Humanistisch Instituut voor Ontwikkelingssamenwerking, Humanistisch Overleg Mensenrechten, Humanistische Stichting voor Huisvesting van Bejaarden, Steunfonds Praktisch Humanisme, Stichting Humanistisch Vormingsonderwijs en het Humanistisch Thuisfront de wenselijkheid van meer zendtijd door te benadrukken dat de humanistische beweging breder is dan alleen de 15.000 leden die het HV telt. Eindelijk gerechtigheid dus in medialand voor het HV.

HV-TELEVISIE

Kwarts slag
Donderdag: 22.10-22.25 uur
Nederland 3

7 april 22.05 tot 22.20 uur ONGEWENSTE INTIMITEITEN

Jongeren praten met elkaar over ongewenste intimiteiten. Wat versta je daar eigenlijk onder, overkomt het je wel eens en wat kun je er tegen doen. Samenstelling: Carrie de Swaan, Ireen van Ditschuyzen, Baukje Toonstra en Eveline van Dijk.

14 april 22.05 tot 22.20 uur MI KUMBATE, (MIJN NAVELSTRENG)

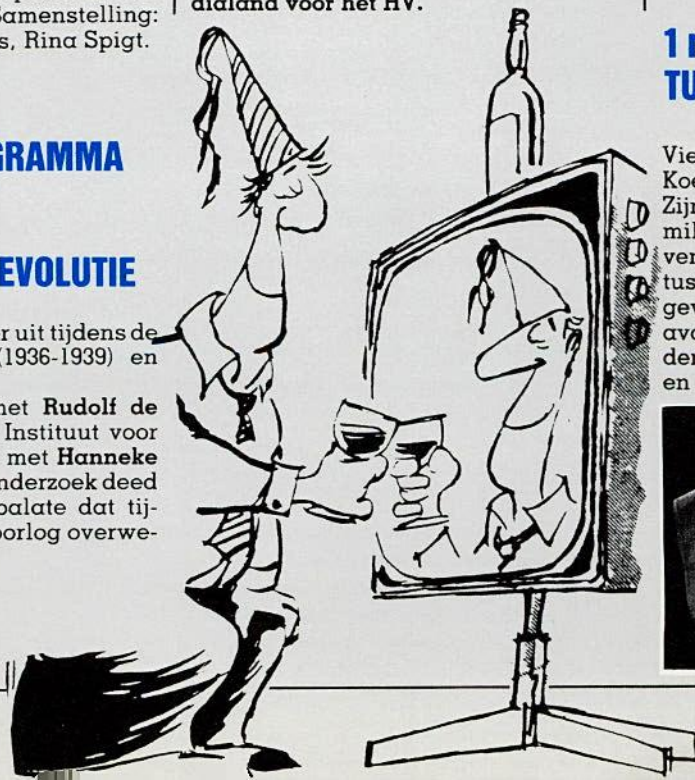
In Nederland wonen vele oudere Surinamers. Vaak zijn zij door hun kinderen naar Nederland toe gehaald. Velen verlangen in hun hart terug naar hun geboorteland. Zij zeggen: „Waar mijn navelstreng is doorgeknipt, daar wil ik begraven worden”. De heer Watson gaat binnenkort met pensioen. Hij en zijn vrouw gaan terug, dat staat voor hem vast. Samenstelling Cindy Kerseborn.

21 april 22.05 tot 22.20 uur BADKAMERS

Mensen verschillen, net als hun badkamers. Hoe individueel mensen kunnen zijn – en hoe creatief – blijkt als je naar de intieme ruimte van hun badkamer kijkt. Een groot aantal portretten van badkamers (en hun gebruikers).

1 mei 21.15 tot 22.00 uur TUSSEN TWEE PARADIJZEN

Vier jaar geleden is Ibrahim Selman uit Koerdistan naar Nederland gevlucht. Zijn heimwee naar zijn land en zijn familie, zijn pogingen om een nieuw leven op te bouwen, zijn verscheurdheid tussen hier en daar, heeft hij vorm gegeven in een theatervoorstelling. Vanavond een tv-registratie van dit optreden. Regie: Joes Odufé (zie ook pag. 22 en 23).

HET HV GEBEUREN

VERBONDSRAAD PRAAT OVER HANDREIKING NAAR KERKEN

De Socrateslezing van Jan Glastra van Loon, gehouden in december vorig jaar, heeft ook in de verbondsraad vele tongen losgemaakt. Dit kwam naar voren op de maart-vergadering van de Raad waar vooral gesproken werd over de activiteiten van het HV op het gebied van onderwijs, onderzoek en bezinning.

Sommige afgevaardigden toonden zich bezorgd over de „vriendelijke woorden“ van de HV-voorzitter aan het adres van de kerken. De indruk zou kunnen ontstaan dat HV en kerken onder één hoedje zouden spelen, terwijl er juist zulke grote verschillen zijn. Volgens Jan Glastra van Loon is zijn lezing niet altijd op de juiste wijze weergegeven. Hij wist de Verbondsraad gerust te stellen door zijn uitdrukkelijke uitspraak dat het HV even kritisch als voorheen de kerken benadert, zeker waar het gaat om de eerlijke verdeling van publieke voorzieningen en formatieplaatsen door de overheid. „Hoevel soms kleine suksesjes worden geboekt, kunnen we niet optimistisch zijn over de voortgang“, voegde hij er aan toe. Daarom zal het HV in de kontakten met de overheid en de politieke partijen blijven aandringen op meer pluriform onderwijs, meer pluriforme ziekenhuizen, meer humanistische geestelijke verzorging en meer zendtijd voor humanisten.

Het nu al jarenlange streven naar een landelijke bekostigingsregeling voor het humanistisch vormings onderwijs (hvo) maakt deel uit van dit wensenpakket. Nog steeds zijn de openbare scholen aan de willekeur van gemeentebesturen overgeleverd om hun aanbod hvo bekostigd te krijgen. Dit terwijl de godsdienstige vorming op bijzondere scholen

(en die zijn er het meest) wel kan profiteren van landelijke bekostigingsregelingen. De Verbondsraad ziet het humanistisch vormingsonderwijs als een van de belangrijkste taken voor de humanistische beweging. In verschillende plaatsen kan dit vormings onderwijs steeds behouden blijven door samen met de kerken het gemeentebestuur te benaderen. Immers, ook sommige plaatselijke kerken willen in het openbaar onderwijs aanwezig zijn. Zo blijkt het dus in bepaalde gevallen nuttig om met de kerken samen te werken. Voorts is van belang dat er vooral ook op pedagogische akademies aandacht wordt besteed aan kennis van de overige geestelijke stromingen, zo werd betoogd.

Veel waardering was er voor het werk van hoofdbestuur en Humanistisch Opleidings Instituut (HOI) om de ambtsopleiding voor humanistische raadsliden van overheidswege erkend te krijgen als Universiteit voor Humanistiek (UvH). Na een lang traject van jaren ziet het er naar uit dat de minister eindelijk zijn toestemming zal geven.

De verbondsraad vroeg het hoofdbestuur extra aandacht te besteden aan een goede onderlinge afstemming van de onderzoeksactiviteiten van UvH, Stichting Socrates (het wetenschappelijk bureau van het HV) en het Humanistisch Studieceterium Nederland (een gezamenlijk project van HV, Humanitas en De Vrije Gedachte). Waardering was er ook voor de Stichting Socrates die zeer energiek de bijzondere leerstoelen vanwege het HV aan de universiteiten stimuleert.

Vorig jaar konden twee nieuwe benoemingen plaatsvinden (Tielman in Utrecht en Achterhuis in Wageningen); binnenkort worden ook leerstoelen gevestigd in Enschede en Maastricht. Helaas kon een lang

voorbereide aanvraag voor een bijzondere cursus humanistiek aan de Open Universiteit wegens bezuinigingen bij de O.U. nog niet in behandeling worden genomen.

Een geheel ander onderwerp op de Verbondsraadsvergadering vormde de begroting voor 1988. Tal van afgevaardigden ventileerden hun gedachten omtrent mogelijke verschuivingen in de budgetten. De raad zou met name meer middelen willen besteden aan bezinningsactiviteiten en het vredeswerk. Gezien het - overigens geringe - tekort kon algemeen penningmeester Lex Hage naars slechts toezeggen dat aan deze wensen aandacht zal worden gegeven in de beleidsnota '89-'91, die op het kongres in mei volgend jaar ongetwijfeld zal leiden tot een financiële vertaling in de begroting.

Met genoeg nam de Verbondsraad kennis van de eindelijk verkregen zendtijd-uitbreiding voor het HV. Verschillende afgevaardigden vroegen het hoofdbestuur de identiteit van het programma-aanbod te versterken.

Verontwaardiging was er over het „afhaken“ van de VVD bij de kamerbehandeling van de moties Kohnstamm (D66) die een zorgvuldige regeling beogen van de nieuwe registratie van de kerkelijke gezindte.(BB)

HET GEWETEN IN ZUTPHEN

Oog om oog, tand om tand lijkt de enige manier waarop sommige mensen hun problemen oplossen. Maar dit is een bepaald stadium in morele ontwikkeling, waar je bovendien kunt groeien. Stelt dr. Laurence Kohlberg: Het geweten ontwikkelt zich langs bepaalde stadia, en we weten waardoor deze ontwikkeling bij sommige mensen stagneert. We weten ook hoe je de ontwikkeling van moreel besef kunt bevorderen.

Deze opvattingen van Kohlberg sluiten aan bij het humanistisch mensbeeld. Drs. Frank de Mink zal hierover een studieavond leiden op maandag 18 april 1988 om 20.00 uur in het Hutsgebouw, aan de Breegraven 1 te Warnsveld (t.o. de kerk) (15 min. van het station Zutphen met lijn 55 of 57). Voor meer informatie kunt u bellen naar Dominiek Duyn, tel: 05750-24503.

GLASTRA VAN LOON IN GOUDA

Met zijn Socrateslezing onder de arm trekt de HV-voorzitter door het land en bezoekt talrijke afdelingen van het Verbond. Deze maand is hij op 20 april bijvoorbeeld in Gouda, in de Agnietenkapel, Nieuw Markt 1 waar hij om 20.00 uur met zijn inleiding zal beginnen.

GLASTRA VAN LOON IN ALKMAAR

Een pittige, maar verhelderende discussie. Daar hoopt de afdeling Alkmaar op als daar 26 april de HV-voorzitter om 20.00 uur van wal steekt naar aanleiding van zijn Socrateslezing. „Met het humanisme naar het jaar 2000“ is het thema van deze avond. Plaats: Motel Alkmaar, Arcadialaan 2, in Alkmaar dus.

ISLAM IN AMERSFOORT

Op zondagochtend 17 april zal mevrouw Fransje van Schaik een lezing houden over de islam in het Burg. van Randwijckhuis, Diamantweg 22 in Amersfoort. Aanvang is 10.15 uur.

HET HV GEBEUREN

MOTIE VROUWENDAG

150 vrouwen, bijeen op de landelijke Vrouwendag van het Humanistisch Verbond, spreken hun verontrusting uit over het feit dat in regeringskringen serieus wordt gediscussieerd over de mogelijkheid om, in verband met de kosten, bepaalde internationale verdragen die verplichten tot het geven van gelijke rechten aan vrouwen, op te zeggen. Wij zoeken het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond alert te zijn en indien dit onderwerp inderdaad op de politieke agenda komt, via pers en politieke kanalen fel te protesteren tegen deze opzeggings.

IHEU- mensenrechten- project zoekt hulp

„IHEU-Commissioner for Human Rights” heet het mensenrechtenproject van de International Humanist and Ethical Union (IHEU). Het houdt zich bezig met de klachten over schendingen van – of inbreuk op – de rechten van individuele humanisten en gelijkdenkenden. Dit mensenrechtenproject is uniek, omdat zaken worden opgepakt die andere mensenrechtenorganisaties laten liggen. De IHEU-Commissioner wordt terzijde gestaan door een team van vrijwilligers. Er zijn juristen en studenten in de rechten, maar ook mensen met een andere achtergrond. Dit team behandelt verzoeken om hulp, geeft juridische adviezen en neemt actie, daarbij gesteund door een staf bestaande uit een juridische onderzoeker en een dienstweigeraar.

Op dit moment is er behoefte aan aanvulling van het team. *Geïnteresseerden wordt verzocht contact op te nemen met de IHEU, Oudkerkhof 11, 3512 GH Utrecht, of telefonisch via 030-312155 (vragen naar Joep Merx of Oldrich Andrysek).*

AFWIJKEND GEDRAG IN AMSTERDAM

Verbondenheid en norm-afwijkend gedrag, daar zal de criminoloog dr. Nijkerk het over hebben op dinsdag 26 april. Plaats is Reinier Vinkeleskade 64, aanvang 20.00 uur (precies!). Maar u bent om half acht al welkom.

ELLY HOOGEVEEN IN GORINCHEM

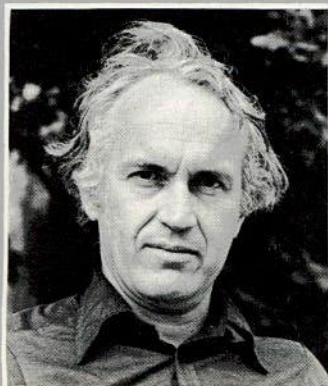
Zij is humanistisch geestelijk raadvrouw en zal op zaterdagmiddag 16 april hierover een lezing houden in de Bogerd in Gorinchem, W. de Vries Robbéweg 100. Aanvang: 14.30 uur.

MENSENRECHTEN IN AMERSFOORT

Mensenrechten en politiek is het onderwerp voor een bijeenkomst op 5 april van de HOM-groep in deze stad. De avond begint om 21.00 uur en vindt plaats bij Paul en Olga van der Spa, Nieuwstr. 18 B. Tel. 033-630682.

HOLISME IN ROTTERDAM

Nog twee lezingen zijn hier te horen over holisme. Op 11 april zal Bram van Moerland (o.a. redakteur van het tijdschrift De Ronde Tafel) een lezing houden en op 2 mei is het de beurt aan Bart van Steenberg en deze holisme-cyclus af te sluiten met een lezing over de betekenis

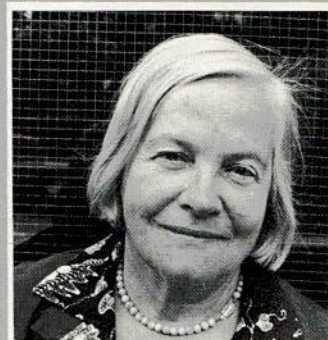

Bram van Moerland

van het holisme, nu en in de toekomst. Plaats is steeds het Humanistisch Centrum aan de Provenierssingel 48 in Rotterdam. Meer informatie: Frans van Wijk, tel.: 010-4650916.

DRUGS IN AMERSFOORT

Op zondagmiddag 24 april houdt Henk Smit een lezing over drugs en de samenleving. Plaats van handeling is De Wevershof, Muurhuizen 22 (hoek Stovestraat in het centrum van Amersfoort). Aanvang is 14.00 uur.

OVER HELLA HAASSE IN EINDHOVEN

Op zondagmorgen 17 april zal Hannah van Buuren een interpretatie geven van het boek „De Ingewijden” van Hella Haasse. De inhoud van het boek wordt bij de bezoekers bekend verondersteld. Leest u het boek dus, of als dat niet meer lukt: vraag de samenvatting aan (Jan Kuilman tel. 040-416351) De middag begint om 11.00 uur in het wijkcentrum „De Ronde”, Tongelresestraat 146.

KAMPEERWEEKEND IN EINDHOVEN

Van donderdag 12 tot en met zondag 15 mei organiseert de afdeling Eindhoven en omstreken een kampeerweekend op de camping „De Holenberg” in Schayk (dat is ten zuidoosten van Oss). Verdere informatie: fam. Wolfesrink, tel. 040-519883.

GEHOORZAAMHEID IN ARNHEM

Zijn er grenzen aan gehoorzaamheid? Dat vraagt Wim Hey zich af op woensdag 13 april. Hij is humanistisch raadsman in de krijgsmacht en wil in de Coehoorn (Coehoornstraat 17 in Arnhem) met u van gedachten wisselen. Aanvang: 20.00 uur.

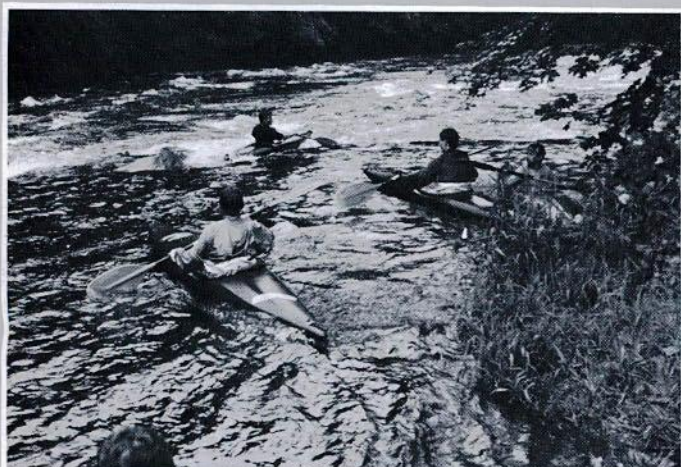
HUMANISME EN ISLAM IN ENSCHEDE

Humanisme en islam tegen het licht van verdraagzaamheid is het thema van een avond die wordt georganiseerd door de afdeling Zuid-Oost Twente. De avond vindt plaats op 19 april in de woon-gemeenschap „de Stads-gaarde”, Parallelweg 111 en begint om 20.00 uur. Mevrouw Arda-Schiffel, Turkse van geboorte en gemeenteraadslid in Enschede zal een inleiding houden.

THEMADAG HUMANISME EN LEVENSTIJL

Zaterdag 16 april organiseren de Jonge Humanisten een themadag met als onderwerp „Humanisme en levensstijl”. Is er een levenswijze die humanistisch genoemd kan worden, of bepalen we ieder zelf een houding in het leven? En zo ja, wat is die houding dan wel? Als gastspreker is HV-voorzitter Glastra van Loon uitgenodigd om een visie op dit vraagstuk te geven. Na de lunch zal er in groepjes nader op bepaalde aspecten van de lezing worden ingegaan. De deelnamekosten bedragen f 10,- inclusief lunch en avondmaaltijd. Om 11.00 uur beginnen we met het programma in het LHC te Utrecht. Aanmelding: HV t.a.v. Ariane de Brauw, Postbus 114, 3500 AC Utrecht of tel. 030-318145.

HET HV GEBEUREN

AVONTUURLIJKE HV JONGERENWEEK IN DE BELGISCHE ARDENNEN

Net als vorig jaar nodigen wij 13-17 jarigen uit om mee te doen aan een opeenvolging van sportieve activiteiten in de week van 23 tot en met 30 juli. Dit jaar staan o.a. kanoën, grotten ontdekken, fietsen en eventueel bergbeklimmen op het Ardense programma. Ervaring in deze activiteiten is niet noodzakelijk. Een positieve instelling is echter een vereiste!

Na enig zoeken hebben we een fijn huis gevonden in Filly, een klein dorpje tussen La Roche en Houffalize. Het huis is niet zo groot, maar staat wel volledig vrij in een omgeving die heel veel mogelijkheden biedt. Zo gaan we b.v. kanoën op de rivier de Ourthe, die op loopafstand ligt van het huis.

Eerst krijg je les op rustig water om je bekend te maken met kanotechnieken, de boot en het stromende water. Met de fietsen en onze benen gaan we de heuvels over en met een zaklamp en een stevige helm de grotten in. Daar zullen we ons met een gids een weg zoeken door nauwe grotgangen en spleten. Ook het klimmen zal onder begeleiding van een gids gebeuren. Voor de resterende tijd zullen we gezamenlijk een invulling zoeken. De begeleiding van deze week ligt in handen van 6 enthousiaste begeleiders/sters. In princi-

pe wordt Maastricht op 23 juli het centrale verzamelpunt. Van daaruit gaan we met twee busjes naar Filly. Op de laatste dag wordt iedereen naar het station van Maastricht gebracht. De kosten van deze week zullen ca. f 375,- bedragen, inclusief gebruik van materiaal (kano's, fietsen, helmen) en vervoer van en naar Maastricht. Eventueel is er een kortingsregeling mogelijk.

Het maximale aantal deelnemers bedraagt 34, reageer dus snel als mee wilt. (Vorig jaar moesten we een tiental gegadigden afwijzen.) Heb je belangstelling voor deze sportieve, avontuurlijke vakantie, vraag dan vóór 15 mei een folder aan met informatie en opgavebon bij Marie-Claire Schoordijk of Hans Hartjes: Hezer-Enghweg 77 3734 GP Den Dolder. Tel. 030-787409 of bij Gerrie de Bruin: Eikenlaan 28 3828 BZ Hoogland. Tel. 033-801551. Tot ziens!

KAMPEERWEEKEND VOOR JONGEREN

Bijna is het weer zover! De Jonge Humanisten organiseren van donderdag 12 mei tot en met zondag 15 mei een kampeerweekend. Deze keer is gekozen voor een kampeerterrein op de Veluwe, niet ver van Apeldoorn (Assel/Hoog Soeren). Een prachtig terrein gelegen midden in de bossen en tussen zandverstuivingen, vennen en heidevelden. Je dient zelf te zorgen voor slaapspullen,

eetgerei en een tent (als je die hebt).

De deelnamesom bedraagt f 55,- all-in. Je kunt je aanmelden via een briefkaartje naar het Humanistisch Verbond, t.a.v. Tjitske Verkruisen, Postbus 114, 3500 AC Utrecht, met gelijktijdige overmaking van de deelnamesom op giro 197930 van het Humanistisch Verbond o.v.v. „kampeerweekend '88". Voor verdere informatie kun je terecht bij Herma Geboers, tel.nr. 08380-32987 (na 18.00 uur).

THEMADAG OVER KONFLIKTEN

Op zaterdag 21 mei organiseren de Jonge Humanisten een themadag met als rode draad „Zal de mens ooit zonder konflikt kunnen leven?". Konflikten zijn voor ons, zowel op kleine als op grote schaal, iets waar we onontkoombaar tegenaan lopen. Veel mensen geloven niet dat het ook anders kan. Volgens filosoof J. Krishnamurti kan dat wel. Hij gaat uit van een IK-beeld, dat niets anders is dan een verzameling herinneringen, beelden en oordelen van een mens. Het IK verschaft ons kennis van goed en kwaad en daar schuilt de wortel van het konflikt.

Maar is „konflikt" wel zo slecht? Misschien is het leven wel saai zonder konflikt? Op de themadag zal een nadere beschouwing van deze kwestie komen. Het gevarieerde programma biedt deelnemers de mogelijkheid om ook zelf actief met het onderwerp bezig te zijn. De dag wordt gehouden in het Landelijk Humanistisch Centrum, Oudkerkhof 11 te Utrecht, en begint om 10.30 uur. De deelnamekosten zijn f 10,- (inclusief lunch). Jongeren die HV-lid zijn kunnen een deel van hun reiskosten vergoed krijgen. Je kunt je aanmelden via briefkaart of telefoon bij het Humanistisch Verbond, t.a.v. Ariane de Brauw, postbus 114, 3500 AC Utrecht, tel. 030-318145.

VEELZIJDIGE DAG OVER DERDE WERELD

Wat doen wij met de derde wereld? Om tot een sluitender antwoord te komen, organiseren de Jonge Humanisten voor een ieder tot 30 jaar een veelzijdige dag over deze problematiek. In samenwerking met het HIVOS zal er veel informatie over de HIVOS-projecten in ZIMBABWE worden gegeven, daarna is er ruimschoots gelegenheid tot discussie. De kosten voor deze dag bedragen, inclusief lunch 10 gulden. Voor meer inlichtingen en aanmelding kun je je wenden tot Het Humanistisch Verbond, Ariane de Brauw (030-318145). Deze dag zal plaats vinden in het Landelijk Humanistisch Centrum te Utrecht.

JONGERENWEEKEND IN VOORJAAR

Het is weer zover. Op 8 t/m 10 april organiseren de Jonge Humanisten een weekend voor alle in humanisme geïnteresseerde jongeren. Op speelse wijze zal er gewerkt worden rond het thema: humanisme en levensstijl. Aan bod komen vragen als: Wat heeft het humanisme jou te bieden in je dagelijks leven en wat kun je ermee? Naast dit „zware" thema zal er ruimte zijn voor recreatie en kennismaking met andere jongeren. Het hele weekend kost f 55,-, en zal zich afspelen in het mooie Lage Vuursche. Voel je hier wat voor? Bel dan voor verdere informatie en eventuele opgave het Humanistisch Verbond en vraag naar Ariane de Brauw (030-318145).

Stuur uw aankondiging steeds voor de 10de van de maand naar de redactie van de Humanist. Toezending garandeert niet automatisch plaatsing. Wees volledig en hou uw tekst zo kort mogelijk. Kleine illustraties zijn welkom.

Verpleeghuis „De Plantage” op weg naar nieuwe zorg

Verpleeghuis „De Plantage” in Brielle is centraal gelegen in de regio Voorne-Putten en Rozenburg.

Het biedt plaats aan 210 langdurig lichamelijke zieken, jongere en oudere lichamelijk gehandicapten en psychogeriatrische bewoners. Er is dagbehandeling voor zowel somatische als psychogeriatrische patiënten.

Een verpleeghuis in beweging! Op weg naar nieuwe zorg door de invoering van teamverpleging. En met een nieuwe accommodatie, zodat nog meer aandacht kan worden besteed aan de woon- en leef-functie.

Door vertrek van de huidige functionarissen zijn de volgende twee vakatures ontstaan:

PASTOR m/v HUMANISTISCH RAADSMAN/-VROUW

Beide functionarissen krijgen een aanstelling voor 20 uur per week. Zij ressorteren onder de medisch directeur.

De taken bestaan in hoofdzaak uit:

- hulpverlening aan en begeleiding van de bewoners – en zonodig hun relaties – in fundamentele vragen rondom leven, ziekte en dood;
- het mee verder opbouwen en integreren van de geestelijke verzorging in het verpleeghuis;
- het organiseren en/of houden van kerkdiensten, respectievelijk bezinningsbijeenkomsten;
- het zonodig verlenen van diensten in ethische en geestelijke problematiek, waar medewerkers vanuit het werk mee te maken kunnen hebben.

Gevraagd wordt:

- Van de pastor:
een theologische opleiding, eventueel aangevuld met een klinisch pastorale training;
- Van de humanistisch raadsman/-vrouw:
een (bijna) voltooide opleiding aan het Humanistisch Opleidings Instituut;
- Voor beiden geldt dat ervaring in een functie in de gezondheidszorg gewenst is.

Aanstelling geschiedt in overleg met de Raad van Kerken en het Humanistisch Verbond. Bij de sollicitatieprocedure is een vertegenwoordiging uit de diverse disciplines en de bewonersraad betrokken.

In onze instelling is de CAO-ziekenhuiswezen van toepassing. Met een 38-urige werkweek bij full-time dienstverband, 23 vakantiedagen per jaar en 8% vakantietoeslag.

De functie is ingedeeld in FWG-groep 60, minimaal f 3.584,00 en maximaal f 5.322,00 bruto per maand bij een full-time dienstverband.

Nadere informatie over deze functies kan worden ingewonnen bij de heer J.M. van IJzerloo, medisch directeur.

Uw schriftelijke sollicitatie, voorzien van een curriculum vitae, kunt u richten aan mevrouw C.E.H. van Es-Vastrée, personeelsfunctionaris van Streekverpleegtehuis „De Plantage”, Postbus 20, 3230 AA Brielle.

PLANTAGEWEG 4 3232 LE BRIELLE TELEFOON 01810-12600

NIEUW IN DE STRIJD TEGEN APARTHEID

FRONT

Lijn

PRODUKTEN

STICHTING IDEEELE IMPORT

geeft vrede aan solidariteit

Het merk FRONTLIJN staat voor produkten uit de Zuid Afrika omringende Frontlijnstaten. Door FRONTLIJN produkten te gebruiken draagt u bij aan de strijd tegen apartheid. Zo is er o.m. koffie uit Zambia, Tanzania en Angola, wijn uit Zimbabwe, cashewnoten en sesamzaad uit Mozambique.

Het apartheidsregime ontkent niet alleen de rechten van de meerderheid van het Zuidafrikaanse volk, ze heeft ook de haar omringende landen in een economische houdgreep. FRONTLIJN produkten worden door de

Stichting Ideële Import op de markt gebracht om de economieën van de Frontlijnstaten te versterken en hun afhankelijkheid van Zuid Afrika te verminderen. Wil u meer weten? Vraag dan de gratis informatiekrant.

HERENGRACHT 142
1015 BW AMSTERDAM
TEL. 020 - 27 25 66/23 74 03